

ПЕВАЧЕВ УСКРС

од
Радоја М. Домановића

Он је у овоме месту, где сада живи, тек од пре три месеца. Никоме није причао од куда је дошао, а бесумње га нико за порекло није ни питао. У осталом ко ће га и питати? Он лепо пева и удара у тамбуру, а то је главно. Весело друштво се скупи и зове Перу. Тамбура зазвечи, а он запеваче рецимо: „Од севдаха горег јада нема, ал севдах се са севдахом вида!“ или ма шта тако и коме би онда крај вина и такве песме пало на ум да припита Перу одакле је и што је амо дошао.

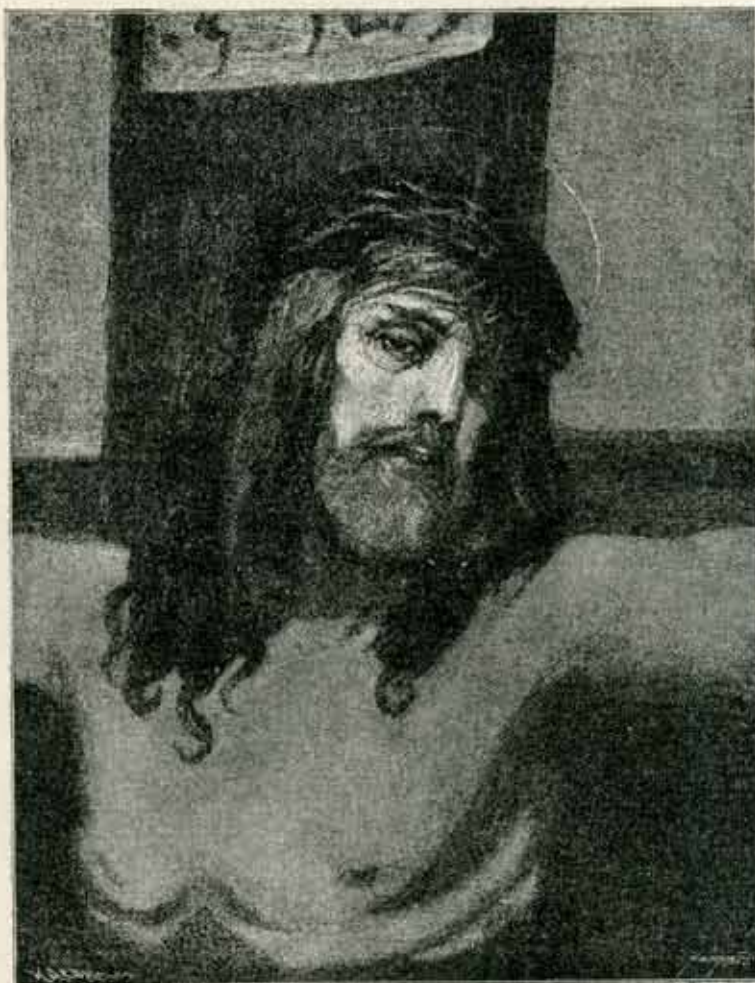
Не верујем да би и теби, читаоче, стало до његова порекла, па чак и до ове моје приче, само кад би чуо звук његове тамбуре и онај његов и слабак и силан глас. Та кад он запева коју песму што у срце дира, заборавиш и сам ко си и шта си већ се сав предаш звуцима, који те опијају час слатком тугом и чежњом, час бујном веселости, те душа устрептала, опијена од таква осећања предаје се валима звуци на милост и немилост да је посе собом куда хоће.

Е, али кад њега нема да запева, онда можете допустити да бар ја о њему причам.

Није он случајно дошао у ово место, где га нико није познавао. То је тако морало бити. Пера је син доста имућних родитеља, без којих остаде још у осамнајестој својој години. Кад је постао пунолетан ожени се, прими наслеђе и отпочне трговати. Он млад, наиван, невестит, добра срца и поверљив према сваком, а друштво рђаво, те злоупотреби те његове добре стране, и онда није никакво чудо, што му се, кад је узео тридесету годину, продало све за дуг, а он остао сиромашак са же-

ном и четворо ситне деце. Пријатељи и познаници га напустише и он бејаше остављен себи самом.

Заната никаква није знао, а породицу је требало хранити. Једино што је могао и умео а то је да венча удара у тамбуру и лепо пева. Недаће живота унетише јад и тугу у његов иначе ведар и весео дух, а баш та туга чиста и искрена даваше необичне дражи гласу његову.

Свишено је! Сликао Габријел Марс.

И он остави место свога рођења и пође у свет, да тугом својом људе весели. Неколико година већ живи од те горке зараде, идући тако по местима, где га нико не познаје.

Па ипак је храбро сносио своју тешку судбу; певајући другима предавао се и сам песми свом душом, те за часак заборави све јаде. Жив

човек се на све навикне, па и он је навикао да си мало буде задовољан, а зарађивао је то мало колико му је за живот потребно. Кад он не би могао зарадити жена је његова шила рубље богатијима, те зарадила она.

Али пре месец дана разболи му се жена. Ономад се тек она предигла а занемогне дете. Имао је чак нешто мало уштеђена новца, и то све оде за лекове при жениној болести. Већ је неколико дана како није могао ништа зарадити. Једино још што је леб од пекара добијао на веру.

Осванула велика субота, а он цела ноћ није тренуо. Била је будна и жена, али су проговорили једва неколико речи. Седели су у мраку уз постељу болесна детета, које је стењало, јечало и по каткад мљецкало уснама.

Исток већ подбелује, а у соби се почеше назирати нејасне контуре предмета. И они тако назреше у полу-тама једно друго, и задрхта свако од својих првих слутња и мисли. На пољу сини тиха, пролетња киша; петлови луном крила и кукурекањем објављују зору. На улици се већ поче разлегати жагор и блејање јагањаца, што их сељаци догоне на продају. Прозори суседног стана осветљени и кроз намакнуте завесе виде се сенке: час промакне рука, час глава, час цео труп. Све ово као да Пери наговештаваше неку несрећу, као да му потврђиваше бедно и мучно стање његово. Тако му се чинило.

Блејање јагањаца постајаше све јаче а жагор и прева на улици све већа и већа.

— Купују јагњад. Данас ће сваки купити јагње! — помисли у себи и мисли га одвеше у прошлост у дом родитељски.

Он је лежао у постели у то доба и гледао кроз отворена врата у кујну, где мајка према свећни месн колаче. Као да је гледао њезино благо, пуначко лице забрађено морастом шамијом; пред очима му је био сваки њен покрет. Врата се с пола отворе, а улази отац, и прича како је добро јагње купио, а он скочи с постеље и журио се облачи, и истрчи на поље да милује јагу и да одбира из велике корпе најлепша и најјача јаја за туцање.

Болесно дете јекну и поче мљецкати уснама, а жена некако тупо и очајнички уздахну. Перу то трже из снова и на душу му паде тежак терет. Осети да је сад отац и да он треба својој деци да припреми радости, које он дететом уживаше.

Железнички воз писну на станици, која је ту у близини, а за тим се чу оно монотono хучање и клопање. Пера чисто зажеле да некуд бега далеко, далеко — можда у прошлост своју.

Дете опет јекну и поче кроз плач бунцати:

— Мајка, Милан узео моје шарено јаје!...

— Тути благо мајци, мајка ће теби друго дати, — рече жена да би умирала дете. Пољуби га, а сузе поканаше врело, детиње чело.

— Бедно сироче моје — прошапута Пера, и у том тренутку се опет сети свога детињства и својих радости тих дана, својих родитеља; сети се како је и сам припремао за тај дан док је имућан био и на душу му паде таква тежина као никад дотле. Једва је дисао, чедом му избио зиој, уста засушила, нешто га под грлом дави, груди празне, а низ образе се скотрља неколико суза.

Из суседног стана чује се дупарање и шкрипање врата, за тим одмерено дупање као кад се размесује тесто, па онда звек тапца...

Болесно дете опет поче плакати. Почеше се будити и остала.

— Данас се мора паћи новаца — цикну жена кроз плач, љутита, а и сама не би знала рећи на кога.

И Пери се занета учини како се може паћи, само ако се потруди. Љутио се на себе што већ није отишао некуд, него „дангуби ту скривених руку.“

Пође од куће готово с цврстим уверењем да ће моћи много учинити.

Ишао је улицама, а и сам не зна куда, па ипак на души као да осећаше лакше „јер се труди“ не би ли намерио какву прилику, а да га питате какву прилику то мисли, то вам ни сам не би умео рећи.

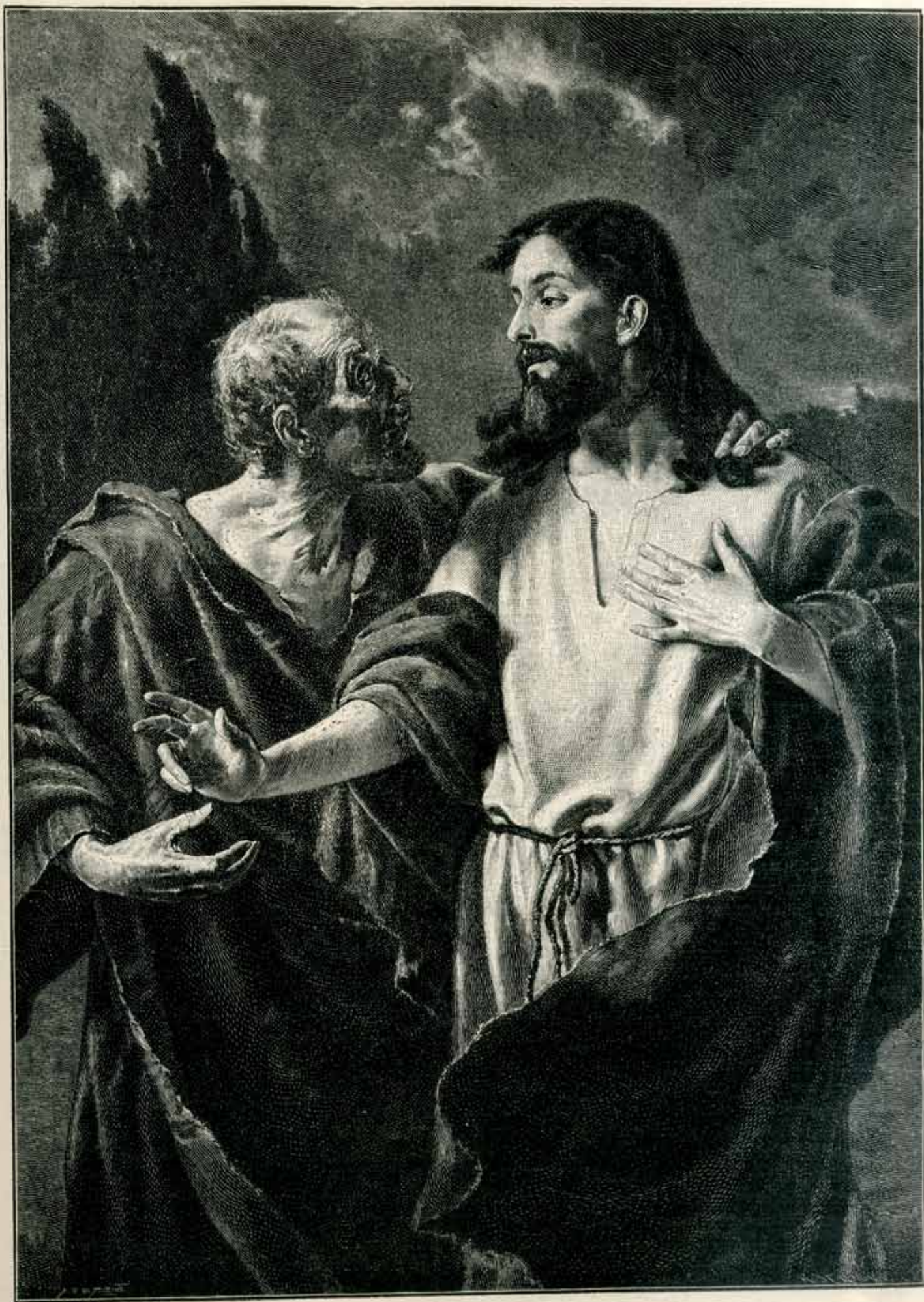
На све стране, куда год се окренете, видите журбу и припрему за сутрашњи велики празник. По негде већ све спремно само још каква жена повезана шамијом брине прозоре; негде ствари изнете у двориште, а соба још ономад окречена, па сад перу патос; овде опет из куће чујете како луна тучак у металној ступици, то се туца шећер или ораси; онде опет осетите мирис пржене каве; преко пута у другој кући видите како се врати отворе и изађе дечко с тензијом колача, а за њим се помоли домаћица са засуканим лактовима и изговори: „Нека не прегори као оне прве!“ У неком дворишту опет видите како се искупила деца на гледају како се дере јагње. Свуда се осећа мирис варзила и чисто гледате како се деца окупиле око мајке, па гледају како она шара јаја безаном и већ се за свако погађају чије ће бити.

На улици је тек прави метеж. На све стране блеје јагањци. Око сваког стада окупљено по двадесет-тридесет купаца. Ту се виче, ценка, алази, теслими. Куд се окренете сретнете некога што носи јагње на леђима или у паручју, неки буренце с вином, неки корну пуну ствари, шегрти проносе нове ципеле и одело. Трговине пуне: једни улазе други излазе, и сваки носе под паухом какву приновљену ствар завијену у хартију и жури кући да проба како ће му стајати. Људи, који су свршили посла седе пред каванама, срчу каву и разговарају како је ко јагње купио и какво је вино набавио; удешавају унапред распоред провођења, а са лица им читате неку необичну срећу и задовољство.

Куд год погледате све је другојачије. Па и у каванама настала нека промена. И ту се брину прозори, пере патос, износе столови, те гости седе на пољу или у каквој соби, која је раније опрана. И нико се не љути, сваки још у овим променама налази неку необичну драж. Чак и ча-Тодор, стари бакалин, кога иначе увек видите пред дућаном, где погнут и намрштен љути и претура бројанице у рукама, оставио да млађи продају у дућану, а он преко обичаја сео пред кавану, поручио каву и што је најчудиоватије, отпочео причати неке своје обешњаклуке из младости, а сваки, који га познаје радних дана, мислио би да је тај заборавио и да говори, а камо ли да се нашали. Е, али овакви дани преобразе човека.

А баш овакви дани кад је весело све, теже падају ономе, коме су душу јади свили као сиротом Пери.

Он је непрестано врљао улицама. Гледао је све око себе као по каквој дужности, а та општа га је радост све више жалостила и управо вређала, мучила,

Јуда, сликао П. Клементо.

Једаред се умешао и тамо где купују јагњад, нагледао како други купују. Ту му паде на ум како га је дете јуче питало:

— Кад ћемо ми да купимо малу јагу? — и осети како му лопта стаде под грлом, а на очи му се сузе саме отимају, учини му се како сви у њега гледају, знају да нема новаца а да је некад био имућан, богат човек, па му се смеју, и стид га обузе. Читавих неколико минута стајао је тако оборене главе не смејући нигде погледати, а по том се крадом измаче из гомиле и чисто одахну душом.

С времена на време опет срео би га неко па га сав срећан запита:

— 'Оћемо ли сутра једну да викинемо?...

— Како сам остао без пара ја бих и сад, само да добијем који грош! — одговорио је Пера неким промуклим, туним гласом.

— Ха, ха, ха... шта велиш данас би још... ха, ха, ха... Е, Пера, Пера... ха, ха, ха... шта велиш данас би још! — изговорио је тај задовољно (продужив даље своју шетњу) кроз смех, којим се нарочито смеју људи, који се реше да у извесним приликама буду весели и безбрижни, па се смеју свему. Он на сваки начин није разумео Перине речи.

Тако је Пера провео цео дан. Кући није смео ићи, јер му се све чинило да ће пропустити какву добру прилику, која би му помогла да се спасе тог тешког положаја.

И поче се спуштати вече. Људи се журе кући, жагор дневни се стишава. Кроз сумрак се види још како измичу задоцнели сељаци. Једни терају заостале овце с којима јагњад дотераше, а по неки опет на коњу прокаска посещи пуне бисаге ствари хитајући радосно кући. Чује се блат коњских копита и тужно блејање оваца, које остадоше без својих сисаваца, те их блејањем траже.

— Како и овца тужи за својим породом! помисли Пера и сети се свог болесног детета, па му се срце етеже од бола, а у очима се завртеше сузе. — И шта тражим ја, шта ми треба? Нека бог да да само дете остане живо. Зар ми је до провода, а оно готово на смрти. Ето како и овца чак жали за својим „дететом“ — мишљаше даље и одједном се окрете те готово трчећи пође кући.

— Можда је дете умрло! — кресну му мисао кроз главу и он пред очима гледаше своје бледо, мртво дете, жену где се грува у груди и чуна расплетене косе, а осталу децу ритава и гладну, уплакану где се шћућурила у углу собе, а соба мрачна само се једва назиру предмети према месечевом одсјају. При тој помисли застаде, осети као да га неко удари ножем у срце. Малакса, клону, ноге му клецнуше, грло се запекло, тело хладно, нека га језа прође целим телом и он се стресе.

Прозори на становима осветљени. Он гледа опет како промичу сенке: час мала детиња прилика, час велика људска, час само рука, час по две три дечије главе, час женска повезана глава.

— Све је то срећно и задовољно — помисли на не само што види сенке, већ му се учини као да чује смех, шалу, радосне разговоре; као да слуша како деца запиткују матер час ово, час оно; и када ће се сванути, и хоће ли

обући ново одело и колико ће јаја добити и хоће ли чим се сване јести колача и гледати како се пече јагње на лози. Ту се и нехотице пренесе мислима у своје детињство, и све оне радости, сви утисци, свака ситница, свака реч његова и његових родитеља оживе му у намети. Поред тако лене слике из прошлости стајала је бедна, страшна слика садашњости. Он је окретао главу од ње, плашио се, желео је да је одагна, па да саму прошлост гледа, али као у инат она постајаше све јаснија и јаснија, а слика прошлости све блеђа и блеђа. Остаде опет пред очима само слика горке садашњости, а она из прошлости повлачи се све више и више док се не изгуби у даљини и једва се види као каква тамна нега, која постајаше све већа и већа, примичаше се све ближе. Пера се загледа тамо, а неки његови стари познаници као да се помолише отуд и злобно засмејаше вичући: „Трчи кући, несрећниче, дете ти је на умору, што блениш ту по улицама као лудак!“ И Пера се чисто трже од тог гадног смеха и опет пожури кући. Мало по мало па се мисли опет заплету, прошлост обнови и туга јаче слеже на душу. Бојао се да оде кући, осећаше да не може поднети сву тежину страшне јаве, тим горе што та страхота пада баш уочи Ускрса, дана за кога су везане толике усмене радости, среће и задовољства. — — — — —

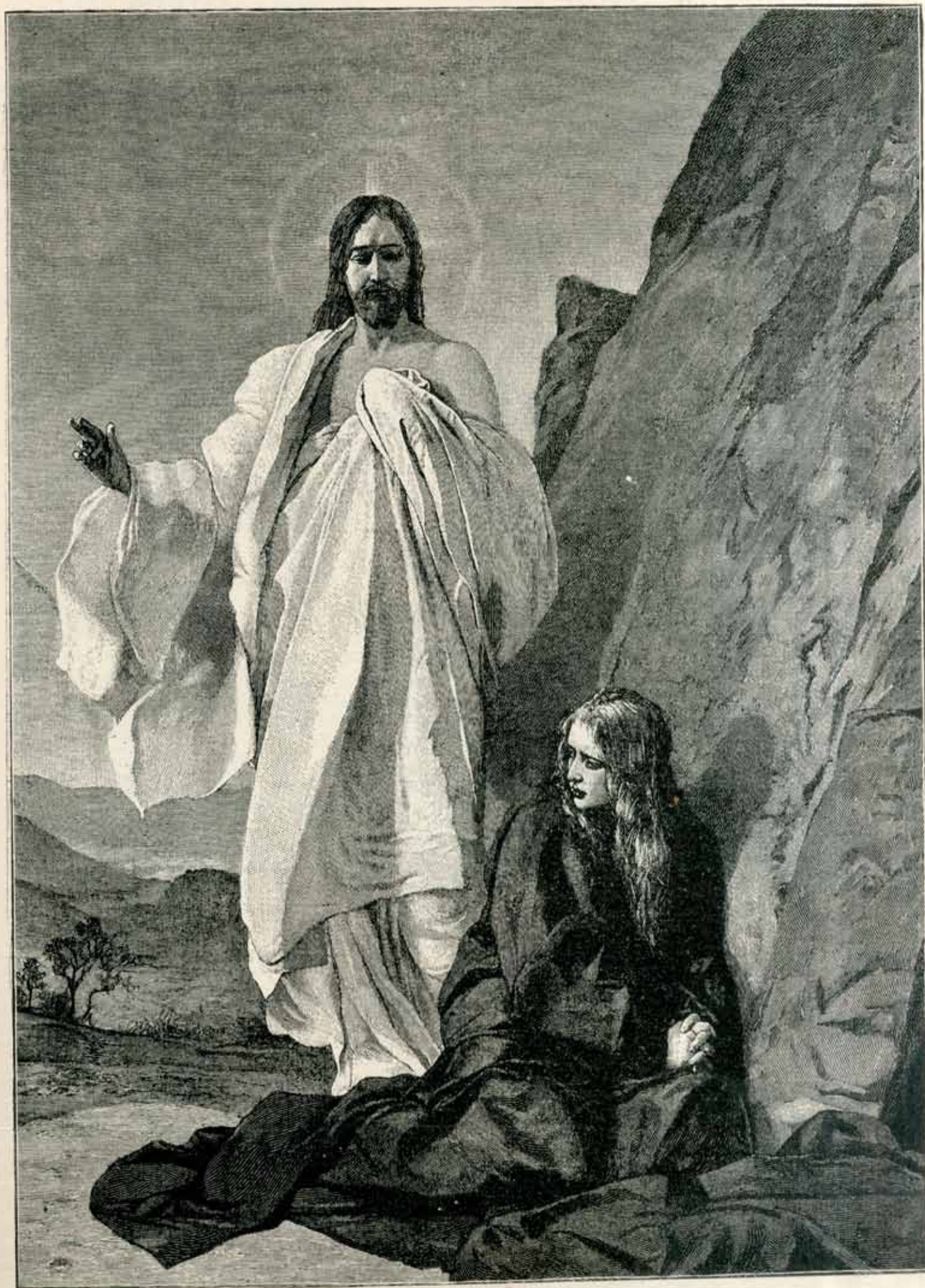
Болест детиња пошла је на горе. У сумрачној соби затекао је жену где горко јеца више болесног детета, које је у сну јаукало, шкрипало зубићима, грчило се и буњцало нешто брзо, неразумљиво. Најмање дете је заснало уплакано и уздисало је у сну после многог плача за новом хаљиницом (као што је видело у суседове девојчице) и шареним јајетом, па најзад и за вечером; два старија мушкарчића су будни и седели крај ногу болесне сестрице плачући у глас, што је допуњавало материно јецање.

Месечеви зраци, што се пробијају кроз расцветану брескву пред прозором шарају местимично сумрачну собу и дају још тужнији израз ове бедне слике породичне.

У зору забрујаше звуци црквених звона и објавише вернима васкрсење Христово. Деца су још спавала. Најстарији мушкарчић се нешто смејао у сну, а болно дете сморено болом стење и тешко дише, а уз њега седе родитељи као два кина: неми, без живота, без израза. На звуке звона трже се жена, устаде с постеље и обрнув се истоку одкуд се и сунце рађало клече према прозору, — склоњене руке и поглед подиже небу и стаде тихо шапутати молитву. Одблесак румене зоре озарави јој бледо, увело лице. У том тренутку је изгледала као светитељка.

Сврши молитву и умкрена, чисто освежена прекрсти се неколико пута, устаде и с пуно уверења да је сад болном детету лакше приђе његовој постељи, пољуби га и зали топлим сузама на прошапута:

— Боже, не тражим ништа више, али бар на данашњи дан, када изобиља дајеш срећу свима, помози

Ускрс. Сликао П. Кислић.

овом болесном детету.... Боже, молим ти се, опрости све грехе и помози и нама беднима.... После тих речи опет се прекрести, а сузе јој се сливају низ образе.

Њена молитва као да освежи и Перу, те чисто оживе као из мртвих, прекрести се и сам и прошапута: „Боже, ти ме не заборави!“

Сунце изгрејало и чисто злати природу и увеличава општу радост васкреса Христова. На улицама већ настала весела граја, трчкарање и усклици дечији и радосни поздрави срећних људи:

— Христос васкресе!... —

— Бог је добар, — рече жена некако умирена својом искреном молитвом — он ће и на нас погледати... Данас је свуда радост и весеље, моћи ћеш зарадити коју пару, па ће бог дати да и дете оздрави!...

Пера се трже од тих њених речи. Он је био утонуо у своје мисли. Пред очима му се опет ређале слике из доба детињства срећна, а крај њих тужне слике садашњости — ледена, ужасна јава. Он се баш сећао како је дететом у то доба био срећан уз родитеље, трчкарао час тамо, час амо: гледао како се пече јагње, довикивао свог суседа Микицу да се туцају, загледао радосно ново одело, и бројно новац што му отац дао да пије, на сабору код цркве, лимуваду и купује шећерлему. У том тек пред кућом засвирају свирачи и он истри из куће, а још се мноштво деце искупи око тарабе. Мати његова изађе и изнесе ракије, вина, меса, колача и да свирачима па онда свакоме још шарено јаје, а отац им да новаца.

Ето из таквих га успомена прекиде жена својим речима, те се трже и загушеним гласом, којим говори онај, што се уздржава да не заплаче и гласно зајеца, једва изговори:

— Мору!...

Дете је све теже и теже дисало. Пера се опет прекрсти, приђе дувару где је вешао тамбуру, узне је у руке и мету под наух, па ћутке отвори врата и изађе из собе. Суза се скотрља низ његове образе. Свеж дах пролетњег јутра задахну га и он се прибра, утре сузе и у себи промрмља:

— Па то ми је посао, а и морам радити за своју породицу — — — — —

Кад се појавио у кавани, весела момчадија дочека га усклицима. За столом је седело неколико младића. Ручали су па пију вино, куцају се чашама и певуше тихо.

Наместише и Перу међу се, примакоше уза њ вина, меса, јаја и колача „да се најуре поткрепи, па да викне једну својеки.“

Пера узне један комад меса, метну га у уста, али га не могаше прогутати. Нешто му стегло грло па му све залогој враћа натраг.

— Зар ја једем овако изобилно свега а они тамо ни леба немају код куће! — кресне му мисао кроз главу и пред очима му се укаже бедна слика његове породице.

— Једи море, пиј то вино!... Хоћеш ракије.... Келнер, дај му шта хоће — вичу расположени бећари.

За тим опет укрстише чаше.

— У њено здравље! — викну један, дирајући свог друга за коку његову драгану.

Разлеже се гласан смех. Испише чаше на искап.

— Викни ону: „Од севдаха горег јада нема!“... виче један — Не, не, него ону: „Авај драги што ми већ не дођеш!“... — Остави њега нека пева шта хоће јер тад најбоље пева — предаже трећи.

Пера донеше ракију. Тражио је и ако је никад није пио. Испи три четири чаше на думак, да би се поткрепио за песму. Мора се зарадити.

Удари у жице, звуци тихо забрујаше.

— Немој то, немој то!... Деде весело нешто, или нешто севдалиски!...

Почеше се погађати шта да се пева и сложише се да запева:

„Нешто ми се Травник замаглио....“

Опет јекну тамбура. Чаше се укрстише, велики усклици проломише механу и свак с нестрпљењем очекиваше песму. Пера је ударао у тамбуру, али гласа не могаше пустити. Грло му суво и као задављено неком лонтом, која га гуши.

— Певај ваздан!... Пееевааај!...

— Мора се зарадити!... помисли Пера у себи, пред очима му се опет указа слика бедне породице његове, а при том му живци задрхташе од нестрпљења када ће је обрадовати заслуженим новцем. То му даде снаге, напреже се и пусти глас, који бејаше туп, загушљив, плачан, једва се чуо....

— А, Пера зар тако?!... Неваљааа... Бољее... Покварио се Пера не уме да пева — почеше правити примедбе једни....

— Можда већ умире сироче, а ја певам! — кресну му мисао кроз главу.

— Друго нешто, брзо, весело!... вичу други. Међутим Перин глас постајаше све тупљи, загушљивији личаше на стењање пре него на песму.

Сви га погледаше, а он у лицу бледо-модар, усне му дрхте, очи засузиле, а под грлом му игра. Сви заћуташе. Настаде чудна тишина, која на Перу још горе утицаше.

Рука му клону, последњи акорди изгубише се у чудној тишини, глава му паде на груди, крупне сузе ликуше низ образе.

Пера се загуши од плача и тешко зајеца.

9. априла 1899. Београд.

ЈА И ТИЦА

Итало ме једно тиче „Певао бих, тичо мила, Што у гори песме ствара: „Кликтао бих из дна груди, — „Што не певаш, мој песниче, „Ал' за ког би песма била, „Зар у срцу неста жара?“ „Кад су стене место људи?“...

А тиче ми слатко тепа,
И тепањем песму свија:
„Не угуши гласа лепа,
„Певај себи као и ја.“

Милорад Ј. Митровић.

УСКРС ГОСПОДИНА МАЈОРА

— УСКРШЊА ЦРТИЦА —

На улицама беху давно светиљке погашене и само бледа месечева светлост осветљаваше врхове тек полуоли-сталог старог дрвећа, које се и само беше предало покоју, не крећући својих гранчица. Ноћ беше прохладна и не-како особито нема; у ваздуху се осећала нарочита све-жина, која својом појавом показује да је већ ту тихи трепет сјајног и ведрога пролећа; лаки шум сличан шу-штању женске хаљине чуо се поврх висова високог дрвећа и мамино неко топло, слатко осећање.

Из једне гостионице у горњем делу града, који је својом издвојеношћу сачињавао потпуно засебну целину, изађе један остарији човек, око 40 година. Ступивши на чисту ноћну свежину а прилично загрејан устајалим ваз-

седење у кафани не беше му пријатно; али он је знао да га такав исти посао и код куће чека, а уз то, тамо је био принуђен да слуша једну исту те исту песму шегрта мај-стор-Маркова, његова суседа.

Сан му још не долажаше на очи; он узе прву књигу са стола и покуша читати, али му ситни редови играху пред очима — он беше неспособан да се с њима сприја-тељи. Лагано, готово више тремо, диже се са дивана, за-врну светлост, која му је јако ударала у очи, приближи се прозору и отвори га. Његове очи нестално прелажаху с предмета на предмет, и зауставише се на старој грана-тој лини у башти.

— Како је дивна ноћ! — помисли он. — Сјајна, тиха, пуна младости и живота, свежине и топлине! — И његово срце испуни се неком неисканом мишином пред тим тако јасним небом, пред сјајним звездама, пред неја-сним гласовима свеже ноћи... А он је тако усамљен! — и ту се Јаков Павловић јако стресе. — Јест, он је сјај,

Поглед са Босфора на улаз у Црно Море. Сликао г. Ст. Тодоровић.

духом у гостионици, он јаче притисне око себе свој вој-нички шињел, још више натуче на чело своју капу, и брзим корацима, као да хтеде надокнадити изгубљено време, упути се, већ толико познатим му путем, своје стану, не осврћући се ни лево ни десно, док се у дугом реду полуосветљене улице не заустави пред једном кућом.

Мирно и лагано отвори гвоздена вратанца и сло-бодно, онако исто брзим корацима по којима се одмах могао војник познати, упути се лево од главног улаза и хитро се успе уз степенице првога спрата. Војник који га, по свој прилици, очекиваше, чувши тешке кораке, хитро прискочи, отвори врата и по обичају војнички стаде мирно. Пешадијски мајор, господин Јаков Павловић, беше у своје стану.

Заповедавши војнику шта ће сутра да ради, он се немарно наслони на стари диван, припали цигару и гле-дајући за многим ситним колутућима плавога дима, пре-мислиаше, да ли ће му и сутра тако исто дан проћи. Дуго

а кога би могао овамо пожелети? Другове са њиховим несланим вицевима или децу Талијанку из кафе-шантана, са њеним великим, сјајним очима и топлем јужном крви?... Друго је то већ било пре дваестину година, кад је он још био млад, са свим млад.

— Ех, красно је било то младо доба! И тада, он се сети потпуне слике, и тада је кроз романтичне лене пре-деле са најлепшим надама о будућности и највећом радо-шћу непомућене душе хитао својим старим родитељима, да у њиховој средини ферије проведе. А тамо у суседној башти, кроз узану деру тражила су га два велика плава ока. Па какве беху те очи? Велике, голубије, а тако плашљиве као у ланета....

— Шта је било с њом?

Он се нехотице стресе и језа га прође кроз све тело. Они су се растали да се више не виде. Можда се и њој сада као и њему већ почела коса прогрушавати сребрном белниом? А отац, а мати?... Да, где су они? Њих

давно крије тављиво сеоско гробље — његова добра оца и брижљиву напаћену матер, што толике наде у њега полагаху. А он их је већ и заборавио!...

— Јест, где је моја младост? — проманти лагано Јаков Павловић. — Отишла далеко; још стоји само светла успомена на њу. — И он нехотице пружи своје вреле руке некуд у ноћ, као да хоће повратити све оно што му је време тако злобно узело....

Хладна струја освежи га и он се крете са прозора. Поглед му паде на један сићушан предмет. Он се саже и подиже га са пода. Беше то прамичак дивне косе кестењаве боје.

— Ех, још и то?! — помисли пешадиски мајор. — И то је прошло. *Tempora mutantur et nos in illis*.... Јест, све је промена и само је ова стална.

Красно беше то девојче, господар овог прамичка косе. Мено до запоса а наивно до обожавања. Он јој се био и изјаснио; али, ето тако, није могао бити; положај му није то допуштао; а он је хтео, потпуно хтео. Хтео се, веле, и убити, по га другови задржаше, и тако време преври медеме!

Младости, младости, куда тако журно хиташ?...

И он се поново завали на диван, немарно запали заганену цигару и спусти прамичак покрај себе.

„Каква противност између ветери, када га је добио, и садашње усамљене, пусте ноћи?!“

Мисао му све даље летијаше.... Прошла времена стијаху пред њим као на длану, са својим радостима, са својом тугом, са жаром младићских тежња.... Све се то лагано и тихо провлачило кроз његову душу.... све се то више заплетало у једну неразговетну целину, у којој све беше непрекрштано, па ипак тако јасно и на своме месту....

Мишљаше и мишљаше....

.... Ех, Јакове Павловићу, подетићеш ли под своју стару главу! Пусти, нека иде својим током; касно је, протрчи зече!... Не стиге, што оде....

На зидном часовнику откуца четири.

— Већ тако позно, помисли он, а трепавице се скланиху од умора. У ушима му је брујила нека непозната музика. Он се налазио у некој непознатој дворани; светлост прамти, да је тешко и гледати; раздрагани играчи окрећу се према такту бурног валцера. Он стоји усамљен, не познаје никога. Но гле, пуна женска рука спусти се на његово раме. Каква беше та рука?! Окрене се: пред њим оно заносно девојче, што му је дало прамичак своје косе као највернију залогу своје младалачке љубави. Чаробно се на њ смеши и пружи му своје наге руке....

У предсобљу нешто јако лупну. Он се изненада трже. Вај, то беше само кратак саник! Би му чисто криво, што га луна разбуди; он зажмире поново, не би ли добио потпуно слику. Али сан се беше расипио.

Позлаћени зраци јутарњег сунца удараху су о његове прозоре; свет је јурно улицама. Он се лагано приближи прозору и отвори га. Јака струја јутарње свежине јурну унутра; бантенско цвеће ширило је свој крајњи мирис; велико царско око подигло своју нежну главицу и као зачуђено посматра буновног Јакова Павловића. Из даљине се чуло тихо брујање звона. Чудна, тајанствена музика, пуна заноса и хармоније, као да изливање у томе тренутку најлепше химне љубави, непоколебљиву ерећу и свету наду толиких милиона.... све то допираше до њега, ближих и јасније, и унијаше се у његову душу.... Из његових груди оне се дубок уздах.

„Христос - васкрсе!“ брујило је свуд око њега. Ови журни пролазици, ова света тишина и звон далеких звона, ово шарено цвеће, што тако мило диже своје главе. Да, све му је то дошпавало: „Христос - васкрсе!“ — по-

здрав толиких милиона. И његове усне тихо прошпаташе: „Јест, данас је Ускрсе, а ти си тако сам!“ И он се, за потврду својих речи, обазре око себе.

На прозору, преко пута његова стана, указа се умиљата глава девојчета, са тек развијеним цветом у коси. Јаков Павловић добро се загледа у то мило лице, које као да до сада није ни примећивао. На њој беше чиста, без икаквих украса, хаљина затворене боје која се у неким и нежним наборима привијала уз њен стас.

Леп плавокоси малишан дотрча са стране, водећи изи више вукући млађу сестрицу за собом, рече нешто својој старијој сестри, па се сви троје удалише и изиђоше на поље. Свет је све више пролазио и пуно мирне улице; из даљине још је одјекивало тихо брујање звона.

Јаков Павловић брзо се обуче и стаде крај прозора. Његови погледи среташе се са погледима девојчета; благо руменило обоји њене образе а очни се капци спустише. Малишан је непрестано скакао и чупкао њену хаљину.

— Ох, Боже, Мирко, буди миран! — рече му она нежно карајући га; при том шапну му нешто и он погледа горе у прозор господина мајора. Дете као да се зачуди, што их стари и ћутљиви мајор гледа, умири се, али мало час гласно викну:

— Али ја хоћу коња, оног лепог дрвеног коња, што сам ти казао!

— А ја хоћу ону лутку, што је таман као ја! — допуни млађа сестрица и вртајући управу поглед у сестру.

Са дна улице показа се и његов сусед, мајстор Марко. Поред њега нишао је лагано и са неком збиљом на лицу неки непознати младић.

Девојка се прену, веома порумене, па се радосно и срећно осмехну и очекиваше.

— Ах, да, то јој је вереник! — присети се пешадијски мајор.

— Татице, татице, ја хоћу коња!

— А ја ону велику лутку! — повикаше оба детета у један мах трчећи оцу на сусрет.

Отац их благо помилова по глави, рече нешто и сви троје уђоше унутра.

Јаков Павловић се трже, њих не беше више тамо. Потајни бол обузе му душу. Како мора да је срећан тај радник у крилу своје породице о зноју лица свога? А он је тако усамљен!

— Петре, брзо овамо! — викну он војника. Трчи, купи дрвеног коња и велику лутку! — и он му тутну у руку повчану од десет динара. Војник га збуњено погледа. — Но, шта стојиш, брзо! однеси одмах деци мајстор-Марковој.

Он седе поново на свој стари диван, и слушајући свуд око себе крик бујне младости тек започета живота, радост и весеље на свакој страни, он се још једном обазре на целу своју прошлост, на свој преживели живот. Тузко му беше у души, али не тешко и завидно. „Здраво, самохрана старости, а збогом прошли, некорисни животи!“ — прошпаташе његове усне.

Неко лагано закуца. Он се диже и отвори врата. Пред њим стајаше плавокоси малишан, држећи једном руком сестрицу а другом великог коња.

— Христос - васкрсе! — прошпаташе ситни гласићи оба детета.

Толики бол хтеде стегнути грло Јакова Павловића. Он се саже и пољуби оба детета, а велика тешка суза остављаше за собом траг на преплаузом и отвореном лицу старог мајора....

Београд, 1899. год.

Мил. П. Ђирковић.

Покаонице на Христову гробу. САНКЛО А. БУТЕРО.

гуру у место кафе, само ако би се ово свидело малој Холандији...."

„Дакле, није га „христбаум“ потресао, по холандске колоније!“ помисли нерасположено секретар.

— Приметих, рече секретар, — да се Вама, ексцеленцијо, допаде дечак који се дивљае играчкама?...

— Дабоме, то беше момче добре грађе! одговори кнез са осмехом човека који зна какво је месо добро за топове.

— Учинио ми се чак, да сте имали, кнеже, вољу да му поклоните пајца?

— То не... Али сам му учинио бољи поклон: *незадовољену жељу*. Чим више оваквих жеља код нас, тим боље за нас.

— Пре једанајест година у Версаљу Вама Ексцеленција поклонила је једну лутку малој Францускињи?

— Јер видих: чим више задовољених жеља *тамо*, тим опет боље за нас.

Секретар постаде тужан, јер са правом нагађаше, да у земљи у којој један малишан узалуд чезне за пајцом, а велики канцелар за холандским колонијама: секретари, у место гратификације, могу добити на Божић поклон — из неподмирених жеља....

После многих малих повела, Прус поче да пише и веће приче, међ којима су најбоље: „*Душе у цеволу*“ и „*Талас се вратио!*“ силуете варшавских типова живе и пуње артистичких нюанса, али у којима се још не види савршена архитектура, која нам тако мајестатично импонује у последњем Прусову роману: „*Фараон*“. Помимо мноштва замршених ситуација, укрштених интрига, Фараон је прозрачан као кристал.

„*Фараон*“ износи 3 велика свеска па ипак нема ничега излишног; речено је само толико колико је требало.

Али још пре „*Фараона*“ указа се дело, које у свој својој зрелости обелодани Прусов талеват. То беше „*Плацука*“ („*Стража*“) у којој је Прус генијалним потезима описао пољског селака, али не оваквог селака какав је *идеал* услијаних глава агитаторских, не селака — *скога* како га представљају аристократи, него селака *истинског* са свима његовим врлинама и махнама, мало флегматичног, ал' ипак страшног, који ће за добро вратити добрим, а који се за зло страшно свети. А пре свега селака, код кога је љубав према земљи нешто елементарно.

Да је Слика продао земљу Немцима, који му је хтедохе добро платити, био би са својом породицом богат и срећан. Али овако, због свога тврдоглавства, које — он и његова славна „баба“ сматрају за највећу дужност, за ствар свету и непоколебну, — пропаде им све.

Жена Слимакова није чак мирно ни умрла, док јој се муж не закле свим на свету да своје очевине неће никада оставити. Сва „*Плацука*“ („*Стража*“) написана је са великом маестријом.

Осим саме Слимакове, изврена је нијана баба Собјеска и сироти „шанта“ — Маћек. Овакве типове познаје свако у Пољској, они се налазе у сваком пољском селу; ал' нико их до Пруса не знаде ухватити и овако их природно а примамљиво овековечити. А ситуације?...

Ко не осећа суза поред Прусова хумора, кад добар али лакомислени и ветрењасты снахија, онијен игром и алкохолом, продаје своју дедовину у антракту шумне мазурке.... Или старо-пољски „кулинг“ кад путује, ноћу, зимом, по клизавици.... Али најбоље, најтачније, најкарактеристичније описан је унутарњи, породични, кућевни живот селакана. Ко се још не сећа како се Слика ценка са својим кумом Гроховским о краву и који му је најзад уступа јединице због тако оригиналних разлога:

„А где је Гроховски? упита Слика мало веселим гласом жену, пошто га ладна вода мало расположи.

— Оде.

— А како с парам?

— Платих му. Али не хтеде узети тридесет три рубље, него тридесет и две; јер, вели, кад је Господ Исус Христос баш тридесет и три године живео на свету, па и за краву онда није лено толико исто узимати...."

Својом „*Стражом*“, Прус мал' што не говори: „да док има пољских Слимака, колонизација у Познанској није баш тако опасна...."

После „*Плацуке*“ појави се нови роман „*Лутка*“, из варшавског живота. У њему је разрађена теза: да човек, ма колико био самосталан, трезвен и учен, не може живети само љубављу ка својој идеји — како су говорили пољски друштвени делатници — потребна му је и љубав индивидуална и да предмет ове љубави може са свим не одговарати чврстоћи његова карактера и подобностима његова ума. Вокулеи — наметан, спреман, предузимљив, чврст, енергичан и духовит човек који има сам себи за све да захвали, заљуби се у лену, ал' бездушну и пуну аристократску „лутку“ Изабелу.... Са неспоразумним талентом Прус описује процес тровања љубавном манијом ове крпке душе.

„*Лутка*“ занима читаоце богатством садржине, разноликошћу епизода, чисто народним колоритом, — ал' је погрешна у грађењу. Тако истим махнама артистичне архитектуре одликује се и велики роман: „*Еманципација*“. То је огромна галерија женских типова, ниансираних снагом и великом деликатношћу цртежа. У начелу Прус цени корисност женског рада, велики је приврженик мисли: да жена може и треба да се школује, да се умно развија, ал' мисли да се тип пољског женскиња не може слагати са крајњим напорима западних „феминисткиња“. Последња повест Прусова „*Фараон*“ писана је против његових естетичких теорија: писац беше вазда противник т. зв. историских романа. Али кушајући своју снагу и на овом пољу, Прус је доказао, да историски роман може бити ерество за исказивање врло дубоке замисли. Фараон зато осваја читаоца, што су личности у том роману веома реалне. Узмемо само два главна јунака: Рамзеса и Херхора. Прва је природа богата, али незрела. Као вођ Рамзес беше одважан и mudar, али прек и лакомислен; има врло добро срце и узвишени, небанални осећај праведности, ал' у случају гнева не зна да влада собом, идеали његови полети муте му непрестано односе са искусном и лукавом кастом свештеничком. Херхор напротив: миран, промишљив, савршени дипломата, нема можда полета и генијалности Рамзесове, али је практичан, искусан и познаје своју околину.

Победа Херхора над Рамзесом није превага добра над злим, него је (управо) превага разума над фантазијом, прозе над поезијом у политици.

У политици ваља бити ладан.... У „*Фараону*“ Прус описује *све* својеве тадашњег јегипатског друштва, а сваки његов тип има жеље и тежње индивидуалне, ал' и жеље опште, кастинске.

Ова црта обележена је са баснословном прецизношћу. Престолонаследник, на пример, и прост селак не личе ни мало један на другог, ал' имају неке једине симпатије и антипатије: оба два, рецимо, сматрају за светињу мајестат Фараонан, оба два мрзе Асирце. Веома је артистичко и недостижно што у мноштву разних типова и ситуација ништа не долази изненадно (шпр. сам свршетак), но као логична последица овог или оног узрока. Уобразиља Прусова савила је у „*Фараону*“ велики триумф: како су му лепе, дивне, бајне и заносне египатске легенде! Ко није пратио са највећим занимањем оригинално лутање свештеника Сета за благо у лавиринту. Прус тако живо и пластично описује лавиринат, као да му је то добро позната каква варшавска старина....

Сузирајући све што смо досад рекли, Прус је, за сад, један од највиђенијих писаца пољске литературе. На истој висини стоји само Сјенкјевич. Разлика је ипак велика међ њима. Сјенкјевич је par excellence колориста.

свет му изгледа као велика симфонија облика, боја, покрета; за Пруса је свет загонетка, коју ваља добро промислити и разрешавати. Сјенкјевич је пластик, Прус је философ. Оба двојица су пак песници „по милости Божијој“, који ће за увек остати у нахиту пољске белетристичке литературе као два бриљанта необичног сјаја и лепоте. Јубилеј 25-тогодишњег вредног књижевног рада Прусова пропраћен је (1897. год.) свечано и достојанствено од стране пољског друштва.

Да би популарисали плодове Прусова талента, двојица виђених, имућних, обдарених добром вољом и заузимљивошћу варшавских грађана, спремише јубилејско издање његових дела.

За врло незнатну цену (према варшавским приликама) могу се добити та два велика свеска урнек-дела новије пољске литературе....

НОВА ГОЛГОТА

(из збирке „ВОСАНСКЕ РОПКИЊЕ“)

Опет Пилат суди разумом пилатским,
Духом крвожедним, пожулама адским;
Опет старо доба нежељено стиже
Да се на Голготи крет патнички диже;
И опета муке без броја и мере,
А гае! Пилат нови ни руке да пере! —
И мученик нови на Голготу стиже
Где га на крет мука нови Пилат диже! —
Мучење још траје!... Али крај свих јада
Он се јоште држи, он се јоште нада....
Ал' се ближи време да мучени клоне;
Већ се чује узвице Творцу васионе,
Већ се чује клетва патника што гине:
„Не опраштај, Боже, јер знају шта чине!“

Р.

ИЗ ЛУЖИЧКЕ СРБИЈЕ

(СВРШЕТАК)

При походи Шпревалда не сме се само једно очекивати, а то је: велики лукеуз. Велики хотели и келнери са фракцима тамо су — хвала Богу — још непознати; али зато има добрих гостионица са љубазним гостионичарем који се стара за укусу јела и хладна пића. Ко хоће раскошно да живи, тај не треба да долази у Шпревалд, али ко хоће у ваздуху, сунчевој светлости и дубокој усамљености душу и тело да освежи, тај нека управни своје кораке овамо, где се по друмовима не чује шкрипа кола и топот коња, већ где нас при путовању прати псма шеве, вика кукавице и певање косова.

После војње од неколико сахата указа се испред нас воденица тзв. „Буш-Миле“, која је својина господара Хелма. На како одавде хтедосмо да идемо пешке преко „Колоније“ у село Бург, то изађосмо из чуна да разгледамо ово место и уређење овог имања. Ова воденица, која је окружена шумом, ливадама и водом, одликује се дивним положајем и уређењем. Донста је велико задовољство погледати пуне стаје најбоље стоке, наврсно обрађене њиве и ливаде, а и оно што за јело и пиће добијемо може домаћину само на част служити.

Пошто смо се мало одморили и поткренили, напустисмо „Буш-Миле“ и упустисмо се „Колонији“ преко ливада, а по неким стазама које нас воде кроз праве паркове, које образују раскошна поља, прекрасни цбунови и шумарци. И тек овде онде виде се куће, дворишта, људи и стока која често с људима живи под истим кровом, а једно од другог раздвојени су само танким дуваром. Мали прозори на кућама обично су окренути башти, у којој се може видети дивно воће, поврће и цвеће, а поред ње или у самој њој налази се стародревни бунар са ћермом. Како баште тако и поља одликују се највећом чистоћом и уређењем.

Колонија лежи јужно од Бурга, а населио ју је Фридрих Велики 1765. год. Од 110 досељеника, који дођоше понајвише из: Аустрије, Чешке, Мађарске, Саксонске и Шлезеје, сваки је добио по 15 јутара земље под шумом а почетком овог столећа још по 5 јутара. Али данас су се прилике са свим измениле; осим 18 немачких фамилија које је Фридрих Велики готово у исто време населио, јужно од цркве, као ткачку колонију у селу Бургу, сви су остали дошљаци подлегли утицају старо-седаца и врло су брзо вендски или боље рећи језик Лужичких Срба научили, па чак и обичаје и њихову ношњу примили.

Најпосле преко „Колоније“ стигосмо своје крајњем циљу, у Бург, који се вендски зове „Грод“ што значи *град* или *замак*. Бург има преко 4500 становника, од којих су само једно 2000 у сеоској општини и живе у близини цркве и свештеника, остали пак живе у „Колонији“ (око 1000 становника) и у кауперској општини (око 2000) растурени западно и северно, тако да је последња кућа од цркве удаљена пуна 2 сата.

Као највећу знаменитост у овом селу ваља споменути цркву која је сазидана 1799. год. Ова је црква врло проста грађевина и без икаквих архитектонских лепота; по простору који заузима доста је велика, јер у њој има на 2000 седишта. У њој се, сваке недеље, држе говори на лужичком и немачком језику, док се сви остали званични послови врше, у Бургу, понајвише на језику Лужичких Срба. Цела унутрашњост цркве окречена је бело и својом простотом свечано утиче. При разним свечаностима, као и о Св. Тројицама, украшава се нарочито, али то бива увек на исти начин. Стубови са стране олтара и предикаонице омотају се сипетом разног зеленила, а по некад трацима и цвећем, али се још украшавају и ружама од хартије. У средњем пролазу, који ка олтару води, направе се три тријумфалне каније, које су исто тако украшене, а свака од њих носи по један прост крет; тако исто види се овде онде на дуварима по који зелени крет.

У овом селу најчистије се говори *соришки*, али и у овим местима, где се већ одавно само немачки говори, види се по изгледу људи, њихову држању и мишљењу да у њима још тече словенска крв. Врло су вредни, економни, побожни и радо похађају цркву. Они се држе старих обичаја, налика и сујеверних представа; њихове жене и девојке још носе одело које саме израђују, а у селу Бургу ношња је најлепша а и најбоље се одржала. Кратке црвене или плаве, јако набране, сукње аседују се око Шпревалткњи; струк је од црног сомота као јелек, а преко пренју укрита се шарена марама; напред је широка кецела, а око главе вешто је обавијена као снег бела марама на лик наших трвеља.

Али није никаква реткоет видети ове Сркиње како по алејама Тиргартена у Берлину гурају богато украшену деџа колица, јер су оне познате као извршене дојиље. Тада је она са свим друга постала и ако су пуни образи остали исти. У пола плашљиве, а у пола питаљачке очи гледају поуздано у свет; некадашње, сваким леза слободне, ноге навикле су врло брзо и радо на беле чарапе и црне ципеле које су се у постојбини веома

чувале и само о празницима облачиле, и то тек близу цркве. Остала се пошња задржала, јер великоварошани желе да је виде у народном оделу.

У ствари, становници Шпревалда губе од времена на време како од својих особина тако и од одела један комад за другим, и као што главног украса овог предела, а то је прастара шума, нестаје, тако се исто губи и спољни украс људи — њихова пошња — да скорашињој великоварошкој моди место уступни.

Поред пошње у Бургу су се понајбоље и обичаји одржали. Тако ка светом причешћу иду жене, као у времену кад су у жалости, у црну обучене с белом марамом око главе. Тако исто облачи се невеста при венчању у црно-бело, т. ј. у црну одећу и струк са набраном белом огрлицом која на далеко стрчи и која се тако држи нарочитим гвозђем за набрање. Огрлица је, према и муштству дотичне, извезена богатије или простије. Ова огрлица окружује са свим главом, која је „митром“ украшена, тако да са овом изгледа као какав велики цвет у чијој се средини виђају често врло лепе лица. Сваки великоварошанин, који би био те среће да ово види, питао би се: да ли је младожења могуће да, у пркос овог платненог оклопа, пољуби своју невесту? — Али много лепше изгледа деверица. Њена је сукиња црвена, оперважена зеленим пругама (ретко обртно); из јелека провирује фина кошуља, преко прсију укршта се једна извезена марама, која је обично сопствена рукотворина, а око врата стрчи такође поменута огрлица. Чело је повезано црвеном марамом а позади покрива главу косо положена марама од шарене свиле. Велики је контраст овим јасним бојама кецеља од црне свиле.

Пре венчања моли невеста родитеље за опроштај. Међу тим младожења им захваљује; девер држи говор о слози, штедњи, умерености, на кратко о свима могућим домаћим врлинама; затим сви, т. ј. часници пију по гутљај пива из чаше окићене венцем. После тога иде се у цркву

где мушки од женских седе одвојени; жене и девојке седе одмах спрам свештеника тако, да походноцу изгледа са галерија, којих има два реда, као да је партер маса малих једрила.

Јасно и свечано одјекује глас свештеников кроз црквене просторије; препланута и пуна бора људска лица гледају озбиљно преда се, наслањајући своје велико тело пуно израза на гломазан сељачки кишобран. По свршеном венчању девер захвали пред црквом сватовима што су

их удостојили својим присуством.

У времену између венчања, ручка и игре изводе се свакојаке шале и безазлене лакрдије. Узвикевање младића и уобичајено пуцање бива и овде као и по нашим селима. При повратку са венчања, на било то на обичном или воденом путу, затегну, и ако је то забрањено, уже шареним марамама да би се сватови задржали и откуп дали; при ручку гледа млада да свом сунругу кришом метне, на место тањира, једну лему нову панучу; млади се неприметно скине плитка ципела, затим је сакрију и траже. Ваздан има таквих шала, али како при ручку тако и при игрању главна је ствар добро се напити.

Умре ли какав домаћин, то се о његовој смрти не извисте само сродници и пријатељи његови, већ се то саопшти још и стоји и челама. Тада им се каже да се они од сад треба да покоравају новом домаћину, чим се сандук с мртвцем изнесе. У вече, у очи сахране, запали се, око отвореног сандука у коме мртава лежи, онолико свећа колико је он година

живео. По који пут учитељ држи какав говор или девојчице певају какву озбиљну песму. Али ови обичаји почињу све више и више да изумиру.

У Бургу седе при опелу рођаке умрлог, по источњачки, са свим у бело умотане, тако да су им само руке и очи слободне. Да и овде, као и на другим местима велику ролу игра старо и чврсто укоренило сујеверје потпуно је разумљиво у удаљеном од света Шпревалду. Тако нпр. прозори се отварају, да би се могла душа умрло

Конавоке. Сликао Н. Голц.

на, nebo уздићи; клупа, на којој је сандук лежао, изврне се, да не би нико на њу сео те за мртавцем умро; из истог се узрока мора хумка на гробу сачувати од слагања; у посмртном говору именују се сви заостали сродници, и најпосле мртава могу носити само људи истог стања. Пре погребња бива закуска ради поткрепљења, а после погребња богато подушје, где се поред пива не оскудева ни у ракији.

У целом Шпревалду, све до конфирмације, добивају деца о Ускресу од својих кумова јаја и неке нарочите колаче, а последњи пут бивају веома богато обдарена. Црквена слава и прела са свакојаким шалама и задирицама, затим покладе с богатом гозбом и веселом игром, па онда обичаји пуни тајана и пророштва поћу у очи св. Андреје и у очи Нове Године, затим изјутра о Ускресу и о св. Јовану — оживе у целој околини једнолики сеоски живот, нарочито у пустињи преко зиме.

По свој ће прилици култура једном рашистити са овим празноверицама, јер и сада већ данашња мода уништава по неке особине становника по Шпревалду. Па као што она почиње да замењује њихову пошћу по ва-рошима, тако исто закопава комад по комад оригиналности њихова кућевног намештаја и уређења. Гостионице и крчме готово су са свим модернизоване, а приватни станови биће — на жалост — такође скоро.

Тако ће једном доћи време да богати ливадама Горња Шпревалд изгуби своју чар кад се пошћа, начин грађења њихових кућа, њихово уређење, обичаји и навике буду само још у историји помињали. Тада ће се маса туриста окренути само природним лепотама Доњег Шпревалда чија су горостасна дрвета боље сачувала своју природу него људи.

Са особинама предела почиње такође и језик Лужичких Срба да ишчезава. Јер некада се овај језик говорио од Сале па до Бобера, на северу скоро до Берлина а на југу до Лунице и Рудних Планина. Данас је сведен језик Лужичких Срба на четвороугао који се доста добро може одредити дијагоналама: Лебава — Лубенов и Бишовеврлд — Пинов, а то је око 3300 кв. км. Лужни, мањи део овог четвороугаоника, припада Саксонској, са главном вароши Будишином (Вантзен); северни већи део припада Прајској (провинције: Шлезеја и Бранденбург).

Језик Лужичких Срба дели се на два дијалекта, који се један од другог у многоструку разликују, а то су: Горњо-Српски и Доњо-Српски. Линија, која би се повукла од Сеифенберга преко Шпремберга на Мускау, била би граница између ова два дијалекта. Целокупан број Лужичких Срба био је 1895. год. на једно 120000, од којих су већина протестанти (лутеранци) а само једно 12000 Горњо-Срба католици су.

У новије време старају се учитељи и свештеници да језик опет оживе, али свест да они припадају једној народности за свагда је изгубљена.

Литература Лужичких Срба започела је за време реформације и све до 1840. год. мало је излазила изван круга црквених и практичних потреба сељана из којих је готово цео народ. Најватренији поборник новог литератрног правца био је Јован Ернст Шмалер (рођ. 1816., умро 1884.) у Будишину. Од 1848. год. излази часопис: „Casopis mašicu serbskeje“; осим тога излази у Будишину недељни лист: „Serbske Nowiny“ и у Котбусу: „Serbski Casnik“. У Котбусу се налази и једна збирка старинских ствари, већином накит и посуђе, која је смештена у тамошњој гимназији. Године 1841. издате су народне песме Лужичких Срба које су преведене и на немачки језик.

Као што су све словенске тако су и песме Лужичких Срба већином меланхоличне. Лужички Срби радо певају и данас просте песме, као нпр. тужалке што вода

у каналима полако тече. Ове песме странца чудновато дирију, јер су само изгубљени одједи заборављене народне појезије. *)

Н. Нестровић.

(Н. А. НЕКРАСОВ)

На вучини узбуриканог мора
Усред јаза и прљаве лене,
Ко бор врти међу вихорима
Стојаде су од гранита стене.

Залуд оркан, залуд бура риче,
Залуд море баца вале своје,
Залуд бесно обалу подриза —
Чисте стене невољично стоје!

Хучи море... колеба се... руши...
Што дохвати обара и коси;
Вада вале, јечи и пенуши,
Песак, дриље и камење носи.

Тако несник стоји поносито
Ма да су му разломљене груди;
Такво му је у грудима срце
Што га злобом отроваше људи...

Петроград.

Драгослав Поповић.

СРПСКИ КОМАДИ

У К. С. НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ

(НАСТАВАК)

И да наставимо преглед, сасм Стерије код којег смо се као код најбољег најдуже задржали, Позориште може дати још кога. Међу савременицима Стеријиним, има писаца којима се Позориште може користити и ако они нису за позорницу писали. Овим не мислим на С. Милутиновића (*Обилић, Дика црногорска*) у коме оно, у осталом, не би много добило, него на Његоша чија би дела (*Шћепан мали, Горски Вијенац*), унета на репертоар, тако подигла цену оној нецењеној области „комада из народне прошлости“ да Позориште нема никаквог интереса да их и даље сматра као дела недрамска. Ако *Шћепан мали* није позоришни намењиван, он се ипак даје гледати од целе публике са интересом, јер у њему има радње као и у осталих драма. Ако има нарација, које се у позоришту не воле, може се понешто и скратити: цео пети чин, на пример, као у *Млетачком трговцу* и понешто из другог. Ако у дијалогу, местимце, има нечега што није у тексту изведено него само у примедби назначено; ако т. ј. има нечега што, по примедбама, личности у комаду треба да кажу а што, по обичају Његошеву, у дијалогу није изражено (мислим на оно место и. пр. I чин, 5 сц: „Шћепан дава писму попу да га прочита. Каже поп: *на њему не има потписа и хоће ли на глас читати*. Шћепан даје знак да чита“ и др.) — то се даје или изоставити или, ако је нарочито потребно за разумевање ситуација, и попунити укратко. Што се тиче *Горског Вијенца* о коме се толико претресало: треба ли га играти или не, ја држим да га треба играти. То је нужно ради бољег разумевања његовог. Ако има бојазни, да се ово дело које готово никакве радње нема, не допадне публици (изгледа да је ово сматрано као највећа сметња представљању *Вијенца*), т. ј. оној обичној широкој публици коју у драми занима само интрига, радња, сценични ефекти итд., онда га треба дати у нарочите дане и пружити публици којој оскудица тога неће сметати да ужива у лепотама дела. У осталом, самој тој бојазни држим да нема места. И обична публика може гледати *Вијенац*. При представљању *Његове славе*, она је довољно показала да може гледати је-

*) Да би оне Шпревалда и Лужичких Срба био што потпунији, допуну сам своје кутне белешке из брошури: „Im Spreewald von Paul Lindenberg.“

дан комад без радње. Очевидно је да њој оскудица радње у једном комаду не смета да гледа сам комад. Према томе нема смисла правдати недавање *Вијенца* тиме што дело нема радње. Кад се тај обзир не узима код других дела, што да се узима код најбољег у нашој књижевности? Али, и сад долази друго питање: можда публика не би разумела *Вијенца*? Или би га глумци рђаво играли? Верујем и једно и друго, само констатујем да сметње не леже у делу него ван њега а после, држим да, ако се на сметње ове врсте будемо обазирали, онда можемо довести у питање представљање не само *Вијенца* него и толиких других дела од вредности, и наших и страних. *Вијенца* се, дакле, може давати као и сваки други комад. Мора се само (ми улазимо у питање о начину представљања) поделити у чинове: у три, по свој прилици. Скраћивати се не мора; једино што би се можда могло изоставити, то су нека кола: прво, на пример, и још које, само шесто не. Могла би се, и то би зацело појачало интерес код публике, увести и музика у дело. Требазо би компоновати песме које сватови певају, и то компоновати у духу народних песама. Могла би се (ми сад идемо даље по што је за представљање *Вијенца* потребно) музика још више увести у дело: не само у цели да га допуни него и да га самостално обради. Музика у *Вијенцу* не би се морала ограничити само на компоновање песама него и развити до праве музикалне обраде дела. Нарицање сестре Батрићеве могло би имати пратњу у оркестру, нарочиту мелодраматичну пратњу. Шесто коло дало би се обрадити с музикалне стране и драматично и експресивно. И тако даље. После, од свију мотива употребљених у делу, могла би се саставити једна увертира, кратка али довољна да наговести радњу у делу. Или би се радња наговештавала и тумачила и даље, ван увертире, у музици између чинова, и, најзад, на крају дела. И свуда би музика могла и морала бити фина, класична, достојна самога дела, онаква од прилике као што је (наводим примере који могу послужити за образац у овој врсти) Бетовенова у *Елмонту* и Менделсонова у *Аталији*. И свуда би морала бити у народном духу. И зато је морају радити наши музичари, и ако је, по свој прилици, задатак, у чему, изнад њихових способности. И, ако они не могу све, нека бар песме компоњују. Они у *Вијенцу* имају тако благодарну тему да је неразумљиво што је остављају необрађену. И кад човек помисли ради чега је остављају и шта место ове узимају: *Суђаје место Вијенца!*... Зар они не виде шта све зависи од теме; зар не разумеју да сваки композиста половину свога успеха само њој дугује и да се толике опере само због срећно изабраног либрета одржавају?...

Затим, наше Позориште би могло давати, наравно врло обазриво, и Јоакима Вујића, ма како се о њему мислило. Томе човеку који је први давао позоришне представе у Србији и радио на нашој драмској књижевности, наше Позориште дугује много. И кад се ни једно од путујућих друштава (а та друштва воде, да међу именима познатих Срба, изаберу понеко за своје посебно) није сетило назвати се његовим именом и ако би оно најпре овим друштвама приличило — то га се може наше Позориште сетити и дати, у каквој згоднијој прилици, један или више његових комада. До душе, за два три његова комада критика^{*)} је нашла да пису у ствари његови него су само преводи које је он као своја оригинална дела издавао, али су ипак три комедије међу њима (*Љубовнаја завист* чред једне целице, 1 чин, 1805; *Награде једне и наказаније*, 2 чина, 1806; *Сасни мим* 1809) одолеле и до данас таквој критици. Према томе, Позориште их може, са доста мирном савешћу, сматрати као оригинална дела и уврстити у свој национални репертоар. И не само то. Оно их може још, на основу тога, сматрати и као најстарија дела наше нове књижевности и њихова писца као

најстаријег драматичара. Ми смо, истина, Стерију као таквог узгред означили, али, ако је истина да Вујић није само преводилац него и оригиналан писац, онда њему припада ово место. Старијег, у осталом, нема. Пре Вујића, а у 18 веку још, били су само: Е. Јанковић за кога се зна данас да је само преводно, и Е. Козачински којег, ни по количини, ни по каквоћи његова рада, не можемо сматрати као озбиљна драматичара. Вујић, дакле, остаје најстарији. Истина, критика није увек тога мишљења. Она врло често, одсудно пориче оригиналност Вујића и назива најстаријим, не његове претходнике, не ни Стерију, него неке Стеријине вршњаке који су тек почели били писати, а који су уграбили били прилику да, годину две дана пре овога, издаду своје прве и једине драме. Али критика, видели смо, у томе нема довољно права и Позориште се не мора на њу освртати ако хоће да се овоме писцу одужи.

И, напослетку, ако Позориште хоће још старије драматичаре; ако хоће, не само драму нове књижевности него целу националну драму, оно се може, као што је то једанпут већ и учинило, обратити и књижевности дубровачкој и одабрати у њој *Дуида Мароја*, *Скупица* и још неке комедије Држићеве као и, у опште, многе драме осталих дубровачких писаца од Луцића до Глеђевића и не мора се бојати да ће међу њима наћи мало приносе за свој национални репертоар, или мало дела од литерарне вредности. Из дубровачке драме ми нећемо набрати имена; довољно је да у опште наговористимо да Позориште и ту драму може давати. Оно је чак и дужно давати је и не дозволити да се њом само Хрвати користе. Јер кад су нас Хрвати претекли издавањем старих писаца дубровачких и, издајући их као *старе писце хрватске*, показали тежњу да нас искључе из наследства дубровачке културе, онда нама остаје само то да драму тога времена изнесемо на позорницу и тиме покажемо право које нам на цело наслеђе несумњиво припада. И с тим се ваља журити јер се Хрвати, давањем *Новеле од Станца* и спремањем *Дуида Мароја*, труде да нас и на овом путу претекну.

И, да завршимо преглед и сведемо све, то су ето измене које Позориште има да учини. Нека, дакле, у, главном, понуди свој репертоар свим овим што смо до сад предложили. У место што га је ограничило само на данашње писце, нека га прошири и на ове на које смо ми упутили. И тек онда кад ово учини, кад својим репертоаром обухвати све ове представнике наше драме, и дубровачке донекле и новије потпуно, од Ханибала Луцића до Антуна Глеђевића, и још више од Јоакима Вујића до Бранислава Нушића, тек онда ће имати права да каже да се национална драма у њему није изгубила и да је национални репертоар у њему одиста заступљен.

Истина (сад кад смо прегледали целу драму, мо-
рамо и ово рећи) наша драма није сјајна. У предложеном репертоару, и ако смо га ми са извесним одабирањем састављали и очистили од писаца без вредности или без правог литерарног интереса, има ипак драма слабих и досадних. И најбоље на су каткад навише. Целокупна драма наша није најбољи део наше књижевности. Има књижевних родова које су наши књижевници боље обрађивали него драму. А на њој су, на жалост, одавна почели радити, пре него на другим пољима. Само, што нису најбољи на њој радили. Његош, у ствари, не припада њој, а Бранко није ни мислио на трагедије, ни Л. К. Лазаревић на комаде „из друштвеног живота.“

Али ма каква да је та драма, то се, као што смо раније рекли, Позоришта ништа не тиче. Ако је слаба, одговорност не пада на позориште које је даје, као ни на нас који је тражимо. И опет, ма каква да је, ипак је, боља она коју је Позориште заставило него ова коју негује. И напослетку, ма каква да је, ми хоћемо да је познамо. Критика нам, можда, није дала тачне оцене и ми хоћемо изнова да оцењујемо. Штампана нам је не износи

^{*)} N. Andrić, Prievodna beletristika u Srba.

пред очи, и ми се обраћамо Позоришту. Имамо и права, видели смо. Хоћемо јер хоћемо нашу књижевност која, ма каква да је, ипак је наша и има права на то интересовање и очекује услуге од нас.

И ето то су услуге које српска књижевност очекује од Народног Позоришта.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Павле Поповић

Беч, априла, 1899. год.

Са годишње (XXVI) сликарске изложбе.

Марта 24 (12). о. г. отворена је XXVI годишња сликарска изложба, на којој су заступљене обе гране ове уметности: сликарство и вајарство. Не мислим нам писати дугота извештаја, за то би ваљало правити читаву студију — бар оних слика ради, које и чине ову изложбу изложбом, јер их има и таквих, рад којих се стручна критика и чули: како су се могае промаћи строгој цензури! Изложба је у Дому Уметности.

Поред слика и многих и лепих, у овој је изложби и једна слика нашег Паје Јовановића, која представља ову чувену борбу у Теутобуршкој шуми (9. г. по Хр.), где су легијони римски били побеђени од германских чета.

Вајарство су заступили нахом — и то успешно — туђи уметници (а има и сликара туђинаца). Ну, и домаћег је вајарство исто тако на одличној висини.

Од многих — овај рад само:

Ахасвер (Бр. 463 — Ал. Илић, — Беч, гиле).

Кад су Христа на Голготу повели, као је он уморан и сломљен на праг куће богатог Јеврејина Ахасвера (под именом Вечити Јуда такође познат). Ну, овај — да се не замери због властима римским — гони Христа с прага! Како му за то беше, како гатка прича, да се за све време не смири, већ да дуга во свету: до краја живота! Тај нам његов живот и статуа представља. Тип је прави јеврејски. У изанђалом оделу, подупрт на штап, отрбан, јури Ахасвер без циља даље, с лева га гони ветар, те му је и дугу браду напред отерао.

Од свију портрета на овој изложби највише привлачи пажњу портрет поч. царице Јеленасвете, који је радио, по цареву нареду, Л. Ноговић. Слика је смештена у првој сали, у коју се при уласку ући мора, и од великог је ефекта. Овај је задатак био одиста тежак, јер уметник није царице никада видео! Али за то је баш и остао достојан својег великог уметничког талента. Јер мино слике, које су радили неки сликари, антографије и фотографије из ранијих година, нема за последњих двестак година ни једног портрета, који би био са природе рађен. «И ваљало је, није један лист: израдити царицу на оног доба живота, кад је она стајала на најбољем ступњу једне врсте жене, чија се лепота још добро одупирала бланској јесени живота.» И сликар је ово одиста умео разрешити. «Витак стас царице стоји пред нама, више даље поменути лист: у поноситом али овет природном држању, усавршена, лицем потпуно посматрачу обрнута. Мишце су снажне, а руке немарно једна у другој почивају, држећи затворену лезу и једну врсту ручну, женску торбицу. Проста, прва хаљина спушта се у великим борама, прва марама покрива јој прса, а узан колар доњи део врата. Коса јој је у широке плетенице очешљана, те тако прави на глави природну круну, коју је царица дуго носила воледа....» Израз лица пак садржава читаву испанску страну из живота ове добре али несрећне удесне владарке. Па и зачеље слике (т. з. »Hintergrund«) одговара потпуно целокупном изразу слике....

Хоровић је чувени портретиста. Мимо ову слику, од особите је лепоте са своје карактеристичности његов портрет проф. А. Аберта (славног, бечког хирурга). Исто је тако леп портрет једног баронца — опет од Хоровића.

У овој се сали налази још неколико лепих слика, од којих помињем две:

Вече у Бечкој Шуми — од познатог сликара Х. Дарнауа (бр. 189) и слику Руса Николае Касаткина (Москва — бр. 205): Осуђеникова жена у предсобљу суднице. На клупи седе три руска жандарма, до њих, с леве стране, оптужени мужик; његова жена изгледа и туžno му мотнула главу на колена. Једнога од жандарма због чак и тропула ова сцена, па им окренуо главу пуш суучешца. Ко зна шта чека мужика — можда Сибир! Воје одговарају потпуно месту и земљи: тамне, као и руске тамнице!

Слика из природе има новине: некоје од њих представљају поједина доба године, као јесен, зиму, пролеће, лето; друге пак поједине тренутке дана, од којих помињем две за вечерњи призор:

Бр. 78. Н. Томес, Беч: Ueber allen Gipfeln ist Ruh' (свуда је мир): зашло сунце, па се већ нагубила и она дрвца, што се јавља са последњим зрацима сунчевим, уступајући место бледом жутилу, које се све више и више расиња и губи, те тако ирак обација све врхове, који су се до малочас кунали у сунчаним зрацима.

Бр. 125. Graf L. Ferdinand. Беч — Вечерњи сутон (Abendstimmung), лепих лепота. Обе су слике масном бојом рађене.

Италијанец Н. W. B. Davis (London — бр. 272) изложио је једну овет леву слику: Јулиско вече.

Од слика пак бурне природе заслужује особиту пажњу: Морски таласи (Brandung, бр. 161 — А. Zoff, Кремс): видите где се запенушило море, ударајући о обалу, а они мањи таласи, који су непосредно пред нама, чини нам се мичу се. Дале слика Под бурним небом (Sturmlandschaft, бр. 144. — А. Ditscheiner, Беч): Тако далеко, а и пред нама, издижу се брегови и врхови, преко чијих планина звижди ветар и дува гране јеле, бора, букве, храста. По небу се погонили облаци, свакојаког облика и боје; сад ће, изгледа, из њих и киша осути, а поток се, пред нама, заталасао и усенумао! И нехотице се сећате, као да нас је некогда у планини снашла. Распоред боја је, наравно, изврстан.

У овој је сали (V) и слика г. Паје Јовановића: Fugertentopisna.

(Види о њој описије у »Кроника« овога броја).

Једна слика из радонице припадни такође нашу пажњу: бр. 131. у ковачници (Schlosserwerkstätte — С. Freiherr von Merode, Беч). Овакве су слике у опште врло леп предмет, јер у маломе изнесе велику слику.

Слике из живота такође су богато заступљене. Од многих да поменем само неколико. Тако и. пр. Мајчине ојемене. (Бр. 59. — С. Dixa, Emden): Јемачно је какав слаткоречни украо срце девојке што стоји уз преслицу, јер мајка држи у руци писмо његово, из којег је на подвала његова фотографија, и говори нешто кћери, ономинући је због »да не верује мушкарца«.

Војнички бегунац (217 — John R. Reid, London), слика пуна парала и — мајсторски израђена. Особито је лепо изражен страх на лицу једне леве и веселе дуре, која је собом заклопила у кокошарнику (!) сакривеног бегуна, да га не би војничка потера пронашла.

Симболистична је слика А. Ф. Сеантмана (Беч, 222): Belladonna како Евин род, савадашњи левотом и чарима својим, лакоом поштом још лакше притисла нина-човека. Та, љубав и лева укротила како ли човека.

Злато (бр. 225. — F. Urban, Праг) представља врло јасно човеку слабу и порочну страну: жуљу за богатством. Слика је у једном оквиру, а подељена је у три дела: управо састоји се из три врло важна момента, од којих је сваки на по се изражен. У првој слици, тамнога колорита, одговарајући сар ситуацији, видите добро и лево: анђела и сатону. Сатона — Мезисторелес — прегрета, седећи, неке наклоне мисли по глави: како би што више људи на такав лед навео! И сетно се. Друга нам слика то јасно представља. Он седе на брегу и држи у руци злато, које и сунчане јасно светли, те привлачи све. Једна гомила људи у очајној је борби око злата. Један се понајвише приближио али и стотину се руку на њ дигло: борба за онстанак?! Трећа нам слика представља сирштак ове борбе: како дошло, онако је и провело — он тужан и замисљен стоји на нуг наслоњен и гледа у тврду земљу из које му многе хлеба зарађивати ваља! Нема леба без мотике!

Слика пак, о којој сам јам у бр. 4. »Н. Искра« (стр. 69) »Предео код Хаајапа« писан, стоји сада пред нама разрађена у великом облику и масном бојом (бр. 282.). Слика је иста само у много већем размеру, и, наравно, много лепша.

То су слике у салама по партеру: доста их је било и »сецесијонског« духа: чудних и мотивом и обрадом! Од таквих слика на. пр. Сејније (бр. 80. — J. Toorop, Katwyk (Holland), поред још неколиких, где сеи дречеће боје на слици не видите више — ништа! Што више разлога за чуђење са — смеасти (да се најближе паразим), толико више — сведочанства за сецесијонистину! На. пр. Doff im Jura (бр. 123. А. G. Rigolot, Париз) слика нашег обичног правца, зауставља нас са своје лепоте, која је са природе приена и пртана, и која било слика од т. з. Landschaft-а, по школи сецесијонаца, па — грдна разлика! Него, вратимо се за час слици Сејније, јер имамо још неколико сала и на првом спрату. Слика је у чистом сецесе, стилу, а сликар је у њој »хтео да симболише тајанствену моћ судбине и живота. На земљи (кули) леже мртви човек и жена, а преко њих мирно тада укочени Сејније, којег носе на рукама. Сејније се приближују као екстатични анђелски хорони: с леве стране жене а с десне људи, бурно и прелазујући, подигнутих руку и ветурених вилица, само су им лица укочена као хивотисана. Нагледа као да ниту решење светске загонетке, због које су обоје мртви пропали. Али Сејније остаје хладан и непомичан.«

На горњем спрату сусрећемо се опет са много лепих слика. Од портрета истичем особито настеле С. Fröschl-а (Беч). Међу овим портретима јемачно му заузима најбоље место портрет једне девојчице (Kinderporträt, бр. 393.). Лице је тако природно израђено, коса је тако дивна, зеленкаста хаљина, спуштене руке: само што не проговори! Има још неколико портрета од њега (све су настели), али овај је најлепши.

Особиту пажњу заслужује један портрет неке младе и особито леве Паризјанке (J. Spiridon, Париз — бр. 500). Не знате чему пре да се дивите: да ли лепоти природног предмета, са којег је срећни сликар непосредно сликао! Само реп-део о тоалети. Мало декоративна прва хаљина, а рукави су од танке, црне чипке, те тако одају облику мишица. Портрет нам је само мало лицем окренут (профил), више леђима. Коса је лепо у вулпу очешљана, али је сликар тако енио и тако меко кичицом повлачио, да се чини као да је све живо! Чисто би вам се прохтело да чујете што са ових руменних усака,

или да додирнуто ону мекану, леуу косу. — Слика је масном бојом рађена.

Из живота су особито ове две слике лепе:

Напаћено дете (бр. 377. Kind als Märtyrer, „Enfant martyre“, Eugène Sibertt, Антверпен): стегла аниа, а снег веје. Оно, си- роче зир немало где да преноћи, а можда и гладно, село крај распећа Христа, на улици, и ту га је у снегу и смрти наша!...

Кајање (бр. 424. Reue, h. von Flesch-Brunningen, Минхен): мајсторски распоред боја, те је постигнута потпуна истовестност осветљења собице, у којем је скоро лампа, са првеним штитом, запале- на и дневног осветљења које на пољу уступа место мраку — а завесе још нису спуштене. За столом седе: католички монах и пред- ним, главом на сто наслоњена, у горком кајању и исповедању нека женска. Мора да су тежки греси!

Гер. П. Ивезић.

Свршено је! (сликао Габријел Макс). — Дигоме га на крст мука што се не хтеде одрећи наука своје; ставише му триоп венац на главу да га исмеју што се царем прогласи; пролише божанску му крв коњем и клинџама, уверени да су му тако и тело и дух уни- штити.... Свршено је! Али и муке и поруге и божанска му крв беху само откуп за дотадашње грехове људске. Свршено је, али не са божанством духа његова — свршено је са мракотом незнања, свр- шено је са беспућном у животу, јер он показа праве стазе људима. —

Јуда (сликао В. Клемент). — «Кога ја издјелим онај је: држите га и водите га чувајући!» — Тако је и било, јер дошавши одмах приступи к Исусу и рече: Рави! рави! и целина га. Стра- жари метнуше руке погу где беше тијело Исусово. И рекоше им: што тражите живог међу мртвима? Није овде, него усташе; оном- ентито се како зам каза кад још бјеше у Галилеји, говорећи да син човјечиј треба да се преда у руке људи грјешника и да се разави- не и трећи дан да устане.

То хоће и да представи ова слика. Крај благодати Исусова из- раза како је гнусна Јудина појава! Уметнички ефекат је потпу- н, а хришћански осећај у свему довољан.

Ускрс (сликао П. Кислинг). — «Марија Магдалина ста- јаше на пољу код гроба и плакаше. И кад плакаше надигри се над гроб и виде два анђела у бијелим хаљинама гдје сједи један тело главе а један тело погу гдје беше тијело Исусово. И рекоше јој они: жено! што плачеш? Рече им: узеше Господа мојега и не знам гдје га метнуше. И ово рекавши обазре се натраг и виде Исуса гдје стоји, и не знадијаше да је Исус. Исус јој рече: жено! што плачеш? кога тражиш? А ова мислећи да је вртлар рече му: госпо- дине! ако си га ти узео кажи ми гдје си га метнуо, и ја ћу га узети. Исус јој рече: Марија! А она обазревши се рече му: Равуни! које значи учитељу. Рече јој Исус: не дохватај се до мене, јер се још не вратиш к оцу својему; него иди к браћи мојој, и кажи им: кра- љам се к оцу својему и оцу нашему, и Богу својему и Богу нашему. — А Марија Магдалина отиде, и јави ученицима да виде Господа...»

Тако гласи проста и дирљива прича евангелиста Јована о Ус- кресу, кад је Магдалина дознала да је Исус кога она тражаше тајно васкрсао. Ту причу узео је сликар за предмет своје слике. Магда- лина јутарња светлост зрачи на далеко предео. Свечани мир влада брдом и долином. Сунтани зраци преливају се на расцветаним по- љима пуних росе и допиру до мрачне стене која се високо диже.

Крај стене Магдалина клечи, алаћана коса краси јој дивно лице, али у њеним неспазаним очима види се дубоки бол. Камен са гроба подигнут је; залуд тражи погледима тело Господа и Спаситеља.

Очајно грчи она своје руке. Тад се јавља Он, кога је мртвот у гробу тражила, у пуном сјају новог живота. У бело платно уни- жена стоји измемита и узвишена прилика позди Магдалине. Лево- м руком придржава одело а десном благосиљајући гледа на погнуту слабу жену. Он Вожји Син који светом управља.

Творац је ове лепо замислене слике проф. Павле Кислинг у Дрезди. Уметник је рођен у Бреслави 1836. год. и посеђавао је од 1851. год. Академију Уметности у Дрезди, а доцније био је јак Шнора од Карлсфелда. Са Римском Наградом, за коју се још отимало њих осам вештака, отишао је 1857. год. у Рим. Године 1860. год. је у Берлину а године 1861. и 1862. проживео је у Дрезди. 1863. год. посетити је академију у Антверпену где је своју вештину у класичноме правцу допунити и сликарско-реалистичним.

Кад се по други пут у Риму бавио од значаја је за његов даљи рад познатиство са ван-Алериусом и његово искључиво дружење са данас тако чувеним портретним сликаром Каролус Дираном и белгијанцем Хермансом. Кислинг има неколико самостојних слика а то су уметнички представљене Шнорове песме: «Туђин- ка», «Дитирамба» и «Радосна Песма». После рата 1866. за који је био познат из Рима живео је Кислинг у Берлину а од 1869. у Дрезди. 1870—71. суделовао је у рату у саксонској војсци. Мно- годбројне скице, изод његових посматрања, донела је «Ратна Кро- ника» која је изашла у Штутгарту.

За тим се Кислинг прославио и као портретиста. Једно од по- знатијих му је дело: «Три Сестре» у галерији слика у Дрезди. Монументалне творевине његове руке налазе се у Аалбрехтсбургу у Мајсену (Дожиљаји изналазача порцелана Ве- т-

гера) и у краљев. дворском позорништу у Дрезди («Три грације» у куполи екседре.)

Л.

Поглед са Босфора на улаз у Црно Море (сликао г. Ст. То- доровић). — Значај Цариграда и његових обала од најкада је припадати важиу спаних овога света. Његов назив «Ил-у-ч бад- кинског полуострва» историја је утврдила. А када се таквом његову значају додаду још и природне лепоте које су над њим рас- кошно изливене, — није никакво чудо што га и уметници радо по- сећују наизама у њему богат извор за своје уметничке производе. — Лепоту погледа са Босфора на Црно Море износи г. Ст. Тодоро- вић у свом раду тако верно и лепо, да он сам за се најбоље говори.

Поклонике на гробу Христову (сликао А. Бугеро). — «А у први дан недељни дођоше врло рано на гроб и донесоме мирисе што приправисе, и неке друге жене с њима. Али нађоме камен одваљен од гроба. И упавши по нађоме тијело Господа Исуса. И кад се оне чуђаху томе, гле! два човјека стадоше пред њима у сјајнијем хаљи- нама. А кад се оне удалише и оборише лице к земљи, рекоше им: што тражите живог међу мртвима? Није овде, него усташе; оном- ентито се како зам каза кад још бјеше у Галилеји, говорећи да син човјечиј треба да се преда у руке људи грјешника и да се разави- не и трећи дан да устане.»

Овај моменат који опису јеванђелист Лука (гл. 24. ст. 1—7.) изабрао је Бугеро за слику коју доносимо у овом броју. О Бу- геру као сликару било је већ говора у 6. броју. —

На студенцу (сликао г. Урош Предић).

«Кад сам синоћ овде била
И водиче завила,
Дође момче црна ока
На коњицу лака скока,
Поздрави ме, зборит одје:
«Дајде, село, мало воде!»

Пило би момче, али му се поглед отео преко крчага у скромно, а лепо и збуњено девојче, што је очи у земљу упрло а румен дево- јачког стиде образе јој подузела! —

Љубитељи српске уметности треба искрено да жаљаше што не бесно у стању да оригинал ове крајне слике сачувамо у српском народу него оде туђиница у руке.

Конаване (сликао А. Голц). — Аристократизам дубоководне ре- публике оставио је и до данас многих знакова и трагова свога нека- дашњег сјаја и отмености. Поред монументалних грађевина виде се они и у стаповишћу најближе му околине. Конавањани и Конавоке, ти дубровачки селани, за то су доказ живи. Чистоћа њихова као снег белог одела, поскробљени заклони за главу, укусна обућа од меке коже, црне а укусне шаре на оделу, — показују толико укуса да се без зазора може рећи да су Конавоке српске селанке које имају највише укуса за одело и које су највеће чистунице.

Поклон Народном Музеју

Јануара месеца ове године добио је Народни Музеј на дар повећу збирку литографија од уметничке, културне и историске вред- ности по нас. Збирка та садржи радове из првих година наше др- жавне литографије — каменорезнице, а поклоњено је бивши први ли- тограф у нас госа. Едуард Брауман, који сад живи у Цитави у Саксонској. Госа. Брауман био је у српској државној служби као старешина каменорезнице од године 1846 до 1850. Вративши се за тим у Немачку, основао је у Цитави простран завод за литографске радове разне врсте и отворио је био уз њега и трговину литографи- јама, бакрорезима и сличним, уметничким, цртаним радовима. Од пре мало година госа. Брауман се од посла одмара и лето обично про- води у путовању по Немачкој и другим земљама. Пре две године посетити је, након скоро десет година, Београд и потражити у њему познанке и пријатеље своје. Мало их је нашао још у животу; али огромни напредак Београда у многим погледу, веома га је радосно изненадио, веома јако обрадовао и задовољио. Том приликом обећао је послати Народном Музеју примерке од радова које је као старе- шина наше државне каменорезнице сам израдио, и који су рађени по његову унутрашњем.

Госа. Брауман је обећање своје испунио. Уз радове пак из наше каменорезнице, послао је и приличан број страних литографија, бакрореза и дрвореза са представама и приказима из светске исто- рије. Тиме је учинио те се у нашем Музеју осакни оделак за штам- паше пртеже од културне и уметничке вредности. И цитавском Му- зеју, као и другим неким просветним заводима у Немачкој, поклоњено је госа. Брауман отисака са бакрореза, дрвореза и других начина за умножавање пртежа. Наш Музеј пак веома је задужио поклоном сво- јим, јер је у њему тек мало било цртаних, штампаних листова који садрже података из прошаних година нашег народног живота; а у исто доба је поклоном својим унапредно извршио музејског про- грама, да уз збирку слика на платну створи и збирку слика, умно- жених штампом.

Поклон госп. Браумана садржи пртежа висаљом раћених, литографија на вамену излом и кредом наведених и неколико фотографија. Представе на пртежима обухватају ликове важних лица (Кнеза Милоша, Кнегиње Јубине, Кнеза Александра, Кнегиње Персиде, Вучића, Кнегињина, Јуб. Милошевића и др.); листове за званичну употребу (дишоме, уверења и др.); листове за школску употребу (табану бравоу буквару од Исид. Стојановића; пртежадице за лево писање и др.); разне пртеже уз дела и прилоге уз листове: Шумадинку, Шалица и Читаоничке Новине; даље садржи изгледе Београда и других српских места; музикације (Српске Народне Пјере, од Ђ. Милошевића, сина првог српског војног капеланика Јос. Шаленгера) и још друге сликане предмете.

Веома су занимљиве, са више страна, карикатуре на извесне тежње мађарске буне, које је цртао живописец Димитрије Аврамовић, као и пртежи од истог уметника за песму: „Устај, устај Србине“ и песму: „Док је чиста дубав, слога“.

Музеј је већ научно био, да за ове Аврамовићеве пртеже јавно умолити оне који их још имају, а оно га госп. Брауман обрадова неспореденим и чисто одржаним примерцима.

Поклон је дакле, како се из горњег, површног набрајања види, садржином и изразом својом разноврсан, те тако занимљив и цењен са наше гледишта.

Госп. Брауман послао је исти поклон Народној Музеју веома радо и са неким одушевљењем, видећи у њему себе као бивша корисна оснивача и завођача литографске вештине у нас.

Мило му је веома што је поред вршења своје званичне дужности, имао воље те и времена, да у пртежу сачува својим разним важним и заслужним лицима, и по гдекоји изглед из наше престонице пре скоро десет година. Тада уложени труд награђен му је сад уживањем, што може радове своје да поклати Народној Музеју, где ће послужити као употребљиво градиво културно, историско и уметничко.

Са два снимка из Београда од год. 1850, а од руке госп. Браумана, упознали смо своје читаоце у броју 6. нашега листа.

НАУКА

Проф. Хајман Штајтал. — Овак дана умро је у Берлину познати језичар проф. Штајтал, чији је литераран рад био од јака утицаја на немачку филологију. Рођен 1823. г. у Гредлигу, слушао је у четрдесетим годинама филологију и филозофију на берлинском универзитету. Посветио се филологији, пошто је трагоу свога учитеља Августа Бека, коме је посветио и своју књигу о филологији у Грца и Римљана. Радећи у његову духу, предавао је он и енциклопедију филологије као професор и често цитирају деценију њену сазнање сазнатога објашњавао са пуно духа и научности.

Паралелна филологија, која се дотле ограничавала на земалште индогерманских језика, нарочито се задржавајући на науци о гласовима и облицима, била сасвим проширена радовима Вилхелма из Хумболта. Његова знаменита расправа *Ueber die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschen* (1836) била је пуна нових извора о унутрашњем животу језика, показујући тиме правац филологији, која је уједно била и филозофија људског сазнања и појимања света.

Овај започети Хумболтав рад наставио је Штајтал, проширујући своје језичке студије поступним испитивањем афричких језика и кинескога. С тога је провео он и неку годину у Паризу, где је објавио 1856. г. свој први рад Граматика, логику и психологију. Кад се вратио натраг буде наименован за напредног професора опште филологије у Берлину.

Хумболт и Штајтал прокрчили су пут изучавању језика. Сачиност корена у елксиним облицима старо-хиндушког, староперсског, грчког, латинског, словенског и германског језика довела их је на појам о индогерманској језичкој породици и сада је требало само мало настати, да се увоређивање у појединостима изведе, да се гласовни закони појединих сродних језика среде, да се одреди кретање гласова и њено одмичање, како би се поставило темељ научној етимологији. Предузели су на име да испитују и њене облике из језика у језику. Појмови корен, основа, завршетак елксине, суфикс и префикс јасно су изведени, и тиме је наука о језиковим облицима оживљена.

Но они појоме и даље. Како им није било довољно испитивање сводљивих језичких страна, настану истраживати и унутрашњи облик језика, до којег је појма сам Хумболт дошао, али га Лапјарус и Штајтал квантитативно и квалитативно проширише.

Када је Штајтал изучио да обради ову нову теорију у кључном већем делу, предочио је критички рад, који му предстоји. Држали су дотле говор и мишљење као две стране једне исте представе, мислећи да ће језичке облике тек так разумети, ако исте посматрају као језички израз сталних облика мишљења, које је логика поставила. Отуда и оно дело Бекерова Језички организам (1841.), које је изазвало да ижиде ово гледиште.

Зато и сам Штајтал напав свој синс Граматиком, логику и психологијом, показујући у њеном првом делу погрешност Бекерова гледишта и осталих. У другом позитивном делу изнео је своју теорију, по којој се ослања граматика на психологију и филологију. А сам је принципа те граматике унутрашњи облик или како Штајтал вели посматрање посматрања.

Садржину позитивног дела унео је он доцније и делимично проширио у Психологију и науку о језику делимично омет у квалитетно своје дело Постанак језика узвези са свим истраживањима науке.

1860. г. појави се на свет прва свеска Часописа за психологију народа и науку о језику, где се налазио заједнички рад Штајтала и Лапјаруса. Уводне мисли у народу психологију, где су истакли задатак, пут и смер нове науке, као и њен положај у научној системи. Читава четврт столећа био је овај часопис средиште испитивања психологије народа, чији се значај налази у ранијим радовима ова два научника, који су један другог доунављали. На ипак се мора изазати, да лево и велико предузеће оба испитача не беше потпуно исцело од руке, јер психологија народа није до данас још могла да дође ни до сигурних резултата ни до сталних метода. У последњим десетинама овог столећа показало се, да је језик веома важан, али не и једини производ природног духа, а нарочито то, што се грађа језика не може сигурно изводити из основних мисли народа. Модерна наука о народима иде на то, да испитује примитивне представе и начине мишљења народа независно од језичког духа. Овоме новоме правцу науке као је као жртва и часопис који Лапјарус и Штајтал основаше, али с њиме није изгубљен овај огромни материјал мисли, који се у њему налази.

Да је Штајтал у неком смислу био ближи XVIII столећу, доказују и његова етична и религиозна посматрања, изложена у Општој етици (1855.) коју прожима дух Хербартовог Идеја. Етику је он разлагао још 1872. г. у Берлину у својим предавањима о етици, верским ратовима и филозофији вере, која се збирка налази очувана под потписом *Zu Bibel und Religions-Philosophie*, где његово мишљење о вери добија често леп и умишлен израз.

Чешће пута одјекује из његових предавања дубоки бол због пада хуманитарности, али чврсто стоји његова вера у усавршавање човечанства и у потоњу победу идеала. Овим својим мислима дао је он нарочити израз у свом предавању *Ein Wort über den Lebenszweck*. У овим његовим предавањима не упознајемо се само са научником, већ и са човеком Штајталом.

Штајтал се бавио и са српском народном појезијом (у колико је она на некачи преведена). У своме „Часопису за психологију народа и науку о језику“ није је црта помињао српске народне песме; а нарочито им је највише поклонио у чланку „Енос“ који је штампао 1868. г. у 6. свеску поменутога часописа.

КЊИЖЕВНОСТ

КРИТИКА

Мисли о задаћи и важности естетичког васпитања. Тема за проф. испит *Др. Ст. Окановића*. Прештампано из Просветног Гласника. Београд, 1898.

Ова књижица подељена је у IV одељка. У прва II изнет је историјски ход естетичког васпитања са педагошким радом и задатком у опште. Оба су коректно написана. У III одељку је Психологија овог питања. Он је непотпуно. Нема лаког прегледа развијања естетичких чувстава. Није јасно показан њихов психолошки карактер и постанак из чулних, индивидуалних осећања, те се не види, како су закони естетичких осећања на крају исти, који и чулних осећања угодних и негодних у опште. Недостаје им психолошке анализе. Нема, што је најважније, тога, да су естетичка чувстава примарна ствари етичких и да су ова последња само специјални вид естетичких, што је врло нужно било наметн, јер је цела књижица написана у духу Хербертовог а он је, као што је познато ово нарочито истицао, (Наравно и стари филозофи, као и енглески Shaftesbury Hutcheson). IV. је одељак најбољи. У њему је намерно развијање естетичког осећања васпитањем. Он је врло лепо, јасно и занимљиво написан, те својом јачином у много доунавља овај претходни. — Стига је цела књижица примамљив и оставља врло пријатан утисак.

Јотиф.

УМЕТНОСТ

Најновија слика Паје Јовановића: Furor teutonicus. Под овим је именом изложена слика нашег ваљаног уметника г. Паје Јовановића на овогodiшњој изложби беошког Уметничког Дома. Њој је професорски колегијум Санкарске Академије у Бечу једногласно одредио Рајхелову награду (1600 форината).

Слика представља битку у Теутобуршкој шуми, где су римски легиони под заповедништвом Вара били од Теутонаца потпуно потучени. Санкар је замислио битку потпуно уметнички изнео. Он вах у главном износи само део борбе, али тако да се у том делу на први поглед види пораз Римљана као и сјајна победа Теутонаца. Што г. Јовановић није своју замисао распустио на пододатну масу, показује само да је уметник вишет образован.

Сва тежина битке изведена је у почетку: борци у почетку одржавају време, типове, оружје, а особито у шралина и покрету огледа се сва жештина теутонских нападача, као и малаксалост и пронаст Римљана. У почетку види се шума са малим пролозом светлости на врху слике; у даљини, као кроз копрену, у пододатној перспективи, удубљује се битка, која је само у толико наведена, да је посматрач својом маштом доуинти може.

Пртеж је у онште изврстан, само бих имао приметити да је Ризланин, на средини слике, ухваћен од Теутонаца за гушу, у наду своје доста неприродан, а и пртеж погу могао би бити бољи.

Пластика и груписање свуда су са разумевањем изведени; одело, оружје, штитови и све остало особито је пажњом и вештином изведено.

Од ванредног је утиска фигура са леве стране, са свим у протечу: на земљи Теутонац на издасају — како у паразу лица тако и у целом телу зналачки је изведено, тако да плени човека. Исто тако изврстан је и Ризланин са штитом (као наузнак и главног већ у води), као и онај други Ризланин с десне стране: у последњим тренуцима живота, равен у срце, грчевито притиснуо левом руком тамо, а крв му кула из ране преко прстију и слива се низ прса на ниже, ну он је још на погама и — тек што се није срушио!...

Што се kolorita тиче, види се да је уметник желео да сароведе тамно шумско осветљење по целој слици, те је тиме од зеленкастог редека сив сивка обојадисао, што се и на лицима бораца види. Тиме слика изгледа у боји монотона, али ипак својом генијалном израдом има довољно ефекта, јер и овај kolorit показује великог уметника.

С. Тодоровић.

ПОЗОРИШТЕ

Скендербег, драма у пет чинова, од Јована Стерије Поповића. У Нар. Позоришту 25 марта (први пут).

Ђурађ Баистрија Скендербег врло је познат и симпатичан јунак. Његова дела, његови јуначки подвизи нису били у рукама човека коме је дато да покреће велике догађаје историје, ни да справља судбину народа. Од владарског порекла, али рођен у маленом једном народу, у заласку славе и живота његова, он је у наслеђе добио да истраје последње дане своје јуначке куће и своје несрећне домовине. Али то беше силан и поносан дух. Пашалук, скрозна и мирна судбина срамотила је његово јуначко име; малени кршени крај, сиренство султана, или чотоване у плашњи, ситни су били за његове херојске амбиције. Он се отисао, кушао, кидао ланце судбине и пошао је дрско у борбу са силнијим од себе, непријатељима, светом, судбином. С краја на крај своје несрећне домовине, с краја на крај непријатеља баџанског, прелетао он поносан, неустрашим, с браћанима својим: сад нападајући ситне суседе, сад у савезу с њима, сад противу Мачића, сад против Османлија, сад савезник или клеветник турски, сад највећи крвник султана: бранећи се од ситију, нападајући све, пркосећи свему, његова борба, његове јуначке авантуре, његово херојство усред осамљеног, напаћеног народа, у његовим последњим, несрећним данима, чине једну од оних омилених, узвишених поетских слика, којима је историја улепшана, и којима је народно предање окићено. Скендербег је народна несна опевана и прославила, он је један од најомиленијих јунака наших, наследник великог Марка, чијом га је многом славом окитила, и, врло је занимљиво видети колико је добио у драмској одећи и симпатији Стеријиној.

Већ у првим годинама учинио се Скендербег Стерији погодним градивом. Тако је постало једно од најразвијенијих његових дела: *Живот и битије* којевања славног кнеза епирског Ђурађа Баистрија Скендербег (Џаки рад: у Будиму 1828.) По том *Животу* Скендербегову израдио је много дописије и драму. Историјско градиво узео је Стерија из Барлеттија. Живот Скендербегов одржан је у њему лепо, ако не и историјски тачно. На несрећу његова историјска нетачност није увек ишла у прилог Скендербегу. Јунак Скендербег истакнут је ту живо симпатично, али са неколико црта које не би биле толико ни жарачне (падаја и превара Скендербегова) колико су негодне за драматисање.

То, и што је Стерија задржао у главном и у драми цео ток првог дела, доиса је доста трому развучено драмску радњу. Као драма она је врло скромно изведена; главна радња испрекида је просто, драмских сцена толико колико их је самих по себи у историји, у животу, и колико их је сам силан истинит Стеријин надахнуто; и прочито трагичних сцена за ефекат нема. Ипак, и са најскромнијим драмским амбицијама, као поетски препричана историја, историја у дијалогу, она са поезијом Стеријином даје увек довољно градива за литерарну анализу. Али ми се нећемо и не можемо за овај мах задржавати на појединим местима, прелазити поједине сцене, које то одиста заслужују (или које је у осталом по потреби увек лако наћи) нити цитирати примере њене одиста лепе дијалогике: већ и с тога што они код Стерије нису нарочити ни најистакнутији у Скендербегу. На овом месту истакнућемо другу једну, много оригиналнију и интересантнију црту Скендербегу.

Скендербег је историјска и национална драма. У њој је изнесена крвава, перална борба маленог арбанашког народа са великом азијатском силом, борба Хришћана и Муслимана; у њој је описан један омилени народни јунак, његова херојска борба, последњи покушаји једног напаћеног народа, последњи зраци његове славе и слободе; она је сва прожмана тоном националним осећањем, и ствар интересантна — у тим патриотским моментима — је лепо, симпатично карактерисање Скендербегових противника — Турака. Тако у II чину сцена

с Ферманом и Гајтаном (5. 6. II). Мало је тугаљивијих ситуација по што их се Стерија дотакао на овом месту, а ипак нечајистије и мирније изведених сцена. Паша, Турчин, грешник, отицар, али онет јуначан и симпатичан. Он је фанатик, роб султана али у тој послушности још узвишен, велики. Сцена с Гајтаном учинила се шареном, али се публици у њој преварила. Она је пуно драмска, дирљива, јака, и публици кад се насмејала није показала много укуса, нити је дала захвалан комплимент онима који су је на то навикли. Далеко речитији је пример за то карактер султана. Онаког одиста нећемо наћи нигде више у наших драматичара. Велики, прослављени освајач, стари ратник, поносан султан, јунак, прави витез; достојан противник славног Скендербегу. Скендербег је одиста јуначка драма; у њој је све јуначко, велико, херојско.

А патриотизма је у Скендербегу ипак, и више по свега, више по у једној другој, више по у свима данашњим. Он нема ни једне стране, ни једне декламације, ни једне фразе; али је њиме предивна свака мисао, наглашена свака реченица, свака реч, њему је посвећен цео комад.

Да, али је он у поезији и у Стерији, и за то данас нису криви наши драматичари ако га имају мало — сушине!

Гаушић — као и увек.

III.

РАЗНО

Французи о Толстоју. У часопису *Grande Revue* публикована су мишљења и одговори књижевника и уметника француских, а на питања истог уредништва, о последњем спису Толстојева *Шта је уметност* (*Qu'est-ce que l'Art*), који је ту скоро преведен на француски. Одговори су врло немишљени према славном старцу. Један од најтврђијих и најумеренијих (*H. de Régnier*) вели о Толстоју: "... Кад би идеје изнете у његовој књизи биле идеје великог романијера Ане Каренине или Војне и Мира било би места да се дискутују с поштовањем. Али не. То су идеје једног старца, без сумње славног, али изгубљеног у манији за апостоловањем хуманитарних и религиозних; који је предузео да сам обара своју славну прошлост, и да пориче своје славно дело. То одузима сав значај последњем његову спису, и по томе нема никакве потребе да му се почела дискутују. — Што се тиче појединости, оне показују толико незнање француске литературе, да је немогуће слушати кога који је тако мало и тако рђаво читао. Он брка све, и није разумео ни оно мало што још зна о данашњој литератури. — Одговор је као што рекосмо према осталој маси врло типичан и доста умерен; други су далеко немишљенији.

Осип Лурије спрема књигу Толстој као мислилац и моралиста (*Tolstoï penseur et moraliste*). Он је издавач и Толстојевић Мисли (*Pensées*), које су лане преведене на француски с рукописа и изашле у Паризу, пошто им је у Русији право грађанства оспорено. (Неколико примерака што их је издавач послао у Русију цензура је вратила).

БИБЛИОГРАФИЈА

К Н И Г Е

1. **Rajska vodica.** Izvorna stihovana priča u 8 slika od Artura Schneidera i Jakše Sedmaka. Glazbu skladao Dragutin Kaiser. U Zagrebu 1899. Tisak i naklada Dioničke Tiskare. 8-na, str. 73. Cijena 0,20 f.

2. **Лечја Болиња.** с списима Јована В. Петровића свршеног медицинара, од Д-ра Ник. Ј. Петровића. Београд. Штампарија Светозара Николића, 1899. В. 8-на, стр. 63. Цена ?

3. **Мцири.** песма М. Ј. Љермонтова. Превео Ник. Ст. Љубиша. Прештампано из „Гласа Црногора“. Петине Б. Ц. Државна Штампарија, 1899. 8-на, стр. 32. — Цена ?

4. **Најзениши пар.** Сличица из зајатласког живота. Нависао Мих. Сретеновић. — Издање „Струч. Обућ. Задруге“. — Београд, Штамп. Свет. Николића, 1899. — 16-на, стр. 30. Цена 0,20 дин.

5. **Uskršnuće.** Roman Grofa Lava Nikolajevića Tolstoja. S ruskog preveo Milan pl. Mileković. — Svezak I. — Zagreb, nakladom kr. sveučilišne knjižare Fr. Supana, 1899. Tisak Antuna Scholza u Zagrebu. — 8-na, str. 40. Cijena 20 pf.

6. **Каталог српских књига** за 1899. год. Издао Српска Краљ. Дворска Књижара Мите Стајића у Београду. Штампарија код „Просвете“ — С. Хоровица. 8-на, стр. 206. Бесплатно.

7. **Гимназија у Гисеву и средње школе у Хесенској.** Нависао Милан Шелић. Београд. Држ. Штамп. Краљ. Србије, 1898. — 8-на, стр. 165. Цена 1,50 дин.

8. **Селаче.** Први низ дечијих поука. Нависао Никола А. Јовановић, учитељ, Драг. Н. Ланчевић, економ. — Београд, Парна Радик. Штампарија, 1899. Цена ?

„Нова Искра“ излази 1. и 16. у месецу — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије год. 10 фор. или 20 дин. у злату. — Претплата и све што се тиче администрације шаље се Парној Радик. Штампарији, Кнежев Споменик бр. 7.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић.

Парна Радикална Штампарија кн. спом. бр. 35.